

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**Vliv Óscara Ariase na ukončení občanských válek
v Latinské Americe**

Bakalářská práce

Autor: Karel Hybner
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Vedoucí práce: Mgr. Michaela Prouzová

Hradec Králové, 2015

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Hybner Karel	Boženy Němcové 92, Trutnov - Kryblice	F12438

TÉMA ČESKY:

Vliv Óscara Ariase na ukončení občanských válek v Latinské Americe

NÁZEV ANGLICKY:

Influence of Óscar Arias on a termination of the civil wars in Latin America

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Michaela Prouzová - KP

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Bakalářská práce se bude zabývat činností bývalého prezidenta Kostariky, který získal Nobelovu cenu míru za svoji snahu ukončit dlouhotrvající občanské války v Guatemale, Nikaragui a Salvadoru. Konflikty se naplno rozhořely ve druhé polovině 20. století a situaci se podařilo uklidnit až v 90. letech 20. století. Pohybujeme se v období studené války, a tak i zde lze vypořádat kolizi dvou světů. Své zájmy v oblasti Střední Ameriky se snažily ochránit či zvětšit USA a SSSR, pomocí svých prostředníků či přímou angažovaností, a tak tyto konflikty jsou řazeny mezi zástupné války studené války. V práci se pokusíme odhalit, zda ukončení konfliktů bylo skutečně hlavně dílem diplomacie a mírových jednání iniciovaných Óscarem Ariase, nebo jestli samotné ukončení souvisí spíše s rozpadem bipolárního světa a ztrátou iniciačního prvku ve formě ideologického střetu. Válčící strany přestaly být podporovány jak materiálně, tak peněžně třetí stranou, což mohlo vést k ukončení válek. Cílem práce je potvrdit či vyvrátit náš předpoklad, jenž zní, že úspěch diplomatických jednání byl podmíněn započatým procesem rozpadu bipolárního uspořádání světa. Samozřejmě se pokusíme odpovědět na několik otázek, v první řadě nás bude zajímat, zda angažovanost velmocí byla tak zásadní, že z jejího důvodu nebylo možné řešit situace diplomaticky. Synchronní případová studie je metoda, kterou využijeme při plnění našich úkolů.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Cox, Vicki. 2007. Oscar Arias Sánchez: Bringing Peace to Central America. New York: Infobase Publishing.
Feltham, Ralph. 1998. Diplomatic Handbook. London: Longmen.
Guzzini, Stefano. 2004. Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii. Brno: Barrister & Principal.
Heywood, Andrew. 2005. Politické ideologie. Praha: Eurolex Bohemia.
Kallen, Stuart A. 2009. The Aftermath of the Sandinista Revolution. Minneapolis: Twenty-first Century Books.
Katz, Mark N., ed. 1990. The USSR and Marxist Revolutions in the Third World. Cambridge: Cambridge University Press.
Kornbluh, Peter. 1987. Nicaragua, the price of intervention : Reagan's wars against the Sandinistas. Washington: Institute for Policy Studies.
Moodie, Ellen. 2010. El Salvador in the aftermath of peace : crime, uncertainty, and the transition to democracy. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17.6. 2015

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji paní magistře Michaele Prouzové za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Anotace

Hybner Karel. *Vliv Óscara Ariase na ukončení občanských válek v Latinské Americe*. Hradec Králové : Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 81 s.

Bakalářská práce

Bakalářská práce se bude zabývat činností bývalého prezidenta Kostariky, který získal Nobelovu cenu míru za svoji snahu ukončit dlouhotrvající občanské války v Guatemale, Nikaragui a Salvadoru. Tyto konflikty měly za následek nestabilitu celého regionu a vedly k rozvrácení letitých vazeb, a to nejen hospodářských. Jednotlivé země se s následky potýkají až do dnešních dní. Konflikty se naplno rozhořely ve druhé polovině 20. století a situaci se podařilo uklidnit až v 90. letech 20. století. Sřety měly tendenci se přelévat do okolních států. Sousední země byly využívány povstalci ke svým základnám v rámci jejich guerillového boje proti vládám. Pohybujeme se v období studené války, a tak i zde lze vypočítat kolizi dvou světů. Své zájmy v oblasti Střední Ameriky se snažily ochránit či zvětšit USA a SSSR, pomocí svých prostředníků či přímou angažovaností, a tak tyto konflikty jsou řazeny mezi zástupné války studené války.

Cílem práce je odhalit, zda ukončení konfliktů bylo skutečně hlavně dílem diplomacie a mírových jednání iniciovaných Óscarem Ariase, nebo jestli samotné ukončení souvisí spíše s rozpadem bipolárního světa a ztrátou iniciačního prvku ve formě ideologického střetu. Válčící strany přestaly být podporovány jak materiálně, tak peněžně třetí stranou, což mohlo vést k ukončení válek. Zvolenou metodou bude případová studie, v tomto případě případové studie občanských válek v Nikaragui a Salvadoru.

Klíčová slova: Óscar Arias, Latinská Amerika, občanské války, studená válka

Annotation

Hybner Karel. *Influence of Óscar Arias on a termination of the civil wars in Latin America*. Hradec Králové : Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 81 pp.
Bachelor Degree Thesis

Bachelor thesis will deal with the activities of the former President of Costa Rica, who won the Nobel Peace Prize for his efforts to termination of long-term civil wars in Guatemala, Nicaragua and El Salvador. These conflicts have resulted in instability in the region and led to disruption of aged bonds, not only in economic area. Individual countries are struggling with the consequences to these days. Conflicts flared up fully in the second half of the 20th century and situation was managed to calm down until in the 90s of the 20th century. The clashes have tended to spill over into neighbouring countries. Neighbouring countries have been used by insurgents like their bases in their guerrilla struggle against governments. Conflicts took place during the Cold War, and thus there can be observed collision between two hostile worlds. Their interests in Central America have tried to protect or enlarge the US and the USSR, through its proxies or direct involvement, and those conflicts are ranked among the proxy wars of the Cold War.

The aim of the bachelor thesis is to discover whether termination of conflicts was indeed mainly merit of diplomacy and peace talks initiated by Óscar Arias or if the termination of conflicts more to do with the collapse of the bipolar world and the loss of initiation element in the form of ideological confrontation. The belligerents lost support materially and monetarily by superpowers, which could lead to termination of wars. The chosen method is a case study, in this case, the case studies of civil wars in Nicaragua and El Salvador.

Keywords: Óscar Arias, Latin America, civil wars, cold war

Obsah

Úvod.....	2
1. Realismus, liberalismus, diplomacie.....	11
1.1 Realismus.....	11
1.1.1 Realismus a jeho vývoj do 20. století.....	12
1.1.2 Edward H. Carr a Hans J. Morgenthau	14
1.1.3 Kenneth Waltz a neorealismu	17
1.2 Liberalismus a diplomacie.....	18
1.2.1 Liberalismus a jeho vývoj	19
1.2.2 Diplomacie	23
2. Občanská válka v Nikaragui a Salvadoru - desetiletí teroru.....	27
2.1 Sandinisté a válka v Nikaragui	27
2.2 Salvador	33
2.3 Velmocenská hra ve Střední Americe	37
2.4 Óscar Arias a mírová jednání	41
3. Analytická část	46
3.1 Aplikace teoretických východisek - velmocenská politika	47
3.2 Aplikace teoretických východisek - Ariasovy činy	51
3.3 Analýza konfliktů z velmocenského pohledu	53
3.4 Analýza konfliktů z Ariasova pohledu a jejich ukončení	55
3.5 Otázky a odpovědi.....	56
3.5.1 Byla angažovanost velmocí tak zásadní, že bránila možnému řešení situace diplomaticky?.....	56
3.5.2 Jednali skutečně USA a SSSR po vzoru realistické teorie?.....	58
3.5.3 Dá se mluvit o střetu realismu a liberalismu na pozadí konfliktů ve Střední Americe?.....	59
3.5.4 Jaké byly překážky, které bránily rychlejšímu vyřešení konfliktů?.....	59
3.5.5 Byl Óscar Arias skutečně nejdůležitějším a klíčovým prvkem v následných, již úspěšných, jednáních nastolujících mír?	60
3.5.6 Jednal skutečně Arias pod vlivem liberalistických myšlenek?.....	61
3.5.7 Potvrzení/vyvrácení předpokladu.....	62
Závěr.....	64
Literatura a prameny.....	68
Literatura	68
Prameny - elektronické zdroje	75

Úvod

Bakalářská práce s názvem *Vliv Óscara Ariase na ukončení občanských válek v Latinské Americe* se pokouší zjistit pravděpodobnou příčinu, proč se dlouhotrvající konflikty v regionu Střední Ameriky podařilo na přelomu 80. a 90. let 20. století ukončit, když předcházející mírová jednání ztroskotávala na zcela rozdílných stanoviscích aktérů konfliktu, kteří často nechtěli ustoupit ani o pověstný centimetr ze svých stanovisek. Klidu zbraní předcházela léta táhnoucí se mírová jednání, v nichž se nejvíce angažoval bývalý kostarický prezident Óscar Arias, který za svou snahu a svůj podíl na usmíření obou stran dokonce získal Nobelovu cenu za mír. Zajímavé načasování ukončení občanských válek nás vede k předpokladu, že úspěch diplomatických jednání byl podmíněn započatým procesem rozpadu bipolárního uspořádání světa. Cílem práce je tento předpoklad potvrdit či vyvrátit, k čemuž se dostaneme v závěru práce, v analytické kapitole. Blíže náš předpoklad rozebereme v závěrečné části úvodu, kde si uvedeme i všechny výzkumné otázky, na které budeme chtít v práci odpovědět. Nejprve si však přiblížíme problematiku a konflikty zvolené k analýze.

I v současné době je dobré mít na paměti, kam až může vést nezkrotný velmocenský boj, kdy se lídři jednotlivých bloků přetahují o výsadní postavení v celém systému. Jednotlivé státy a konflikty v nich panující jim posloužily jako nástroje a bojová pole, kde si mohli lídři znepřátelených stran vyzkoušet své zbraně, techniku a někdy i svou armádu. Pro renomé a propagandu uvnitř i vně hranic hegemónů bylo nemyslitelné dopustit, aby jedna ze stran získala *de facto* nadvládu nad územím historicky spadajícím do sféry vlivu druhého. Z tohoto důvodu byly konflikty i v nepříliš ekonomicky a mocensky důležitých státech živeny zvenku, a to ve jménu vyšších idejí. Docházelo k desetiletí táhnoucím se krvavým konfliktům, které zcela rozvrátily vazby v dotčených státech a celých regionech.

Aby vůbec mohly konflikty vypuknout, muselo být splněno několik podmínek. Zejména to byly obrovské sociální rozdíly ve společnosti, které směřovaly nespokojené obyvatelstvo do náruče povstalců. Jako další důvod z mnoha jiných je možné zmínit nespokojenost obyvatelstva s dlouhotrvající diktaturou, uvnitř které docházelo k teroru a korupci. Občanská práva ve většině středoamerických zemí neexistovala, vlády se účastnila pouze hrstka vyvolených. Ta často kumulovala všechno bohatství do svých rukou, čímž se zvyšovala občanská neposlušnost. Silný antagonismus panoval mezi lidmi ve vztahu ke Spojeným státům americkým, které se svou agresivní opatrovnickou politikou staraly o své zájmy bez ohledu na obyvatelstvo. Podporovaly sobě spřízněné vlády. Velmi často se jednalo o vlády diktátorské či autoritativní, potlačující jakoukoliv opozici ve státě. Právě situace ve Střední Americe v druhé polovině 20. století je ukázkovým příkladem.

USA si již od Monroeovy doktríny vyhradily americký kontinent jako svou politickou a ekonomickou sféru vlivu, do které by nikdo jiný neměl zasahovat. Tomu odpovídala reakce Spojených států na pronikání Sovětského svazu do této oblasti. Marxismus okořeněný katolickou vírou reagoval na těžký život místního obyvatelstva. Vznikaly tak marxistické povstalecké skupiny bojující proti vládě, jako v případě Salvadoru. Výjimečně se k moci přímo dostala krajně levicová uskupení. Příkladem může být Nikaragua. Odpovědí Spojených států byla podpora autoritativních vlád, které rozhodně nectily demokratické ideje. Tvrdě zasahovaly proti byť jen náznakům marxismu či protestu vůči vládnoucí elitě. Další reakcí USA byla podpora povstalců jak materiální, tak i finanční. Bojovníci procházeli výcvikem dokonce na území Spojených států. Jejich náplní bylo svrhnout prosovětsky orientovanou vládu, a to jakýmkoliv prostředky. Samozřejmostí byly teroristické akce, kruté zacházení se zajatci i civilisty s cílem vzbudit strach v obyvatelstvu, které by se následně pod tímto tlakem odvrátilo od vlády. Abychom byli

spravedliví, je nutné uvést, že stejné aktivity praktikovala i druhá z nesmiřitelných stran.

Jako analyzované konflikty jsme za prvé zvolili občanskou válku v Nikaragui. Druhým analyzovaným konfliktem bude Salvadorská občanská válka, která probíhala paralelně s válkou v Nikaragui s tím rozdílem, že k oficiálnímu míru došlo až o pár let déle, v roce 1992. To je jedním z důvodů, proč byl tento konflikt vybrán na místo další občanské války v regionu - a sice v Guatemale. Guatemalská občanská válka je sama o sobě zcela atypický konflikt – třeba jen délkou války či počtem mrtvých, jež po sobě zanechala. Tím si zaslouží samostatnou studii. Salvador je navíc vhodný k porovnání s Nikaragou i z toho důvodu, že na rozdíl od ní byla u moci pravicová vojenská vláda a povstaleckou skupinu tvořili levicoví povstalci snažící se uchopit moc v zemi. K analýze tedy budeme mít jak pravicovou vládu, tak povstaleckou skupinu. Na druhé straně taktéž budeme pracovat i s levicovým režimem a levicovou guerillou. To by nám mělo pomoci k jasnému zodpovězení našich výzkumných otázek, které si spolu s výchozím předpokladem práce stanovíme níže.

Občanská válka v Nikaragui vypukla po úspěšném převratu, jenž proběhl roku 1979. Svržen byl stávající režim podporovaný Spojenými státy americkými. Při převratu byl vedení země zbaven diktátor Anastasio Somoza Debayle, a tím skončila desetiletí dlouhá diktatura rodiny Somozů. Těmito událostmi započala Sandinistická revoluce. Vlády v zemi se po Somozovi ujala radikálně levicová Sandinovská fronta národního osvobození. Ihned po nástupu k moci začali provádět marxisticko-leninské sociální a ekonomické reformy.

Okamžité přeorientování země na Sovětský svaz, Kubu a další socialistické státy nenechala chladné Spojené státy americké, které jako reakci na probíhající Sandinistickou revoluci zformovaly opoziční ozbrojenou skupinu zvanou *Contras*. Její bojovníky vycvičily a vyzbrojily k boji proti vládnoucím sandinistům. Nová Reaganova administrativa

nechtěla dopustit, aby v jejich sousedství vznikl po Kubě další socialistický stát, kam by Sovětský svaz mocensky expandoval. Vzhledem k lokaci Nikaraguy by to představovalo vážnou bezpečnostní hrozbu. S tím, jak se blížil konec studené války, ubývalo i pomoci znesvářeným stranám od velmocí. Na ukončení bojů začala vystupovat i veřejnost po celém světě. USA byly přinuceny zanechat jakékoliv podpory *Contras*. V roce 1990 byly uspořádány svobodné volby, které vyhrála spojená opozice a sandinisté přešli do opozice až do roku 2006.

V Salvadoru se od 30. let 20. století u moci střídaly vlády pravicově orientované vojenské junty, které tvrdě potlačovaly opozici. Zastánci levicových myšlenek byli perzekuováni a ne zřídka i fyzicky likvidováni eskadrami smrti. Z počátku byla hlavní opoziční silou Komunistická strana Salvadoru. Ta se spojila roku 1980 spolu s dalšími třemi krajně levicovými stranami do Fronty národního osvobození Farabunda Martího (FMLN). Tím se vytvořila spojená opoziční síla proti Revoluční vládní juntě (JRG), která svrhla na podzim roku 1979 ultrapravicovou vládu generála Carlose Humberta Romera řídícího zemi s podporou vojenské junty.

Cílem Revoluční vládnoucí junty byla stabilizace země a vyřešení stávajících problémů. Junta ale nebyla jednotná. Některým členům přišla prováděná politika za příliš levicovou. Navíc se ani nedařilo zabránit armádě a eskadrám smrti v dalším vraždění. Zastánci pravicového režimu byli zastřešeni do Národní republikánské aliance (ARENA), která se stala hybnou silou v Salvadoru spolu s Křesťansko-demokratickou stranou (PDC). Rozbuškou pro další boje byla i vražda biskupa Romery, která byla zosnována zakladatelem ARENA Robertem D'Aubuissonem. Celý konflikt vedl k patové situaci, kdy ani jedna strana nebyla schopna zlomit odpor té druhé. Změnou mezinárodní situace zesílil tlak na smír a k plnému ukončení došlo podepsáním mírové smlouvy roku 1992. Zajímavým aspektem obou konfliktů je i transformace guerill do politických stran, které jsou v dnešních dnech opět u moci.

Jak jsme již zmínili výše, výchozím předpokladem práce je, že úspěch diplomatických jednání byl podmíněn započatým procesem rozpadu bipolárního uspořádání světa. Bojující strany postupně přicházely o podporu ze strany Spojených států i Sovětského svazu. Snížily se jim tak kapacity pro vedení střetů. Tímto momentem prakticky zmizela možnost vojenského řešení daných konfliktů. A váleční protivníci tím pádem byli dotlačeni k mírovým jednáním, které dříve či později přinesly do oblasti mír.

V bakalářské práci se budeme snažit odpovědět na několik otázek. V první řadě zkusíme zjistit, zda angažovanost velmocí byla tak zásadní, že z jejího důvodu nebylo možné řešit situace diplomaticky. S touto otázkou souvisí i následující námi zkoumaný problém. Byl Óscar Arias skutečně důležitým a klíčovým prvkem v následných, již úspěšných, jednáních nastolujících mír? Dále se pokusíme odhalit překážky, které zabraňovaly rychlejšímu vyřešení situace. Pokud je náš předpoklad pravdivý, podstatnou roli bychom měli shledat v působení velmocí na aktéry bojů. Chování velmocí a jejich postup jsme připsali realismu, který dle nás využívaly ve vedení své zahraniční politiky. Naším cílem tudíž je rovněž nalézt odpověď na otázku, jestli USA a SSSR skutečně jednali pod vlivem realistické koncepce vedení politiky v mezinárodních vztazích. Na druhé straně diplomatické snahy Óscara Ariase se podobají především liberalismu. Jednal skutečně Arias pod vlivem liberalistických myšlenek? Čehož se týká i otázka zabývající se pohnutkami vedoucími Ariase k angažovanosti v konfliktech. Lze hovořit o střetech v Latinské Americe jako o skrytém střetu realismu a liberalismu, jakožto myšlenkového proudu, který je základem moderní diplomacie?

Práce bude rozdělena do tří částí. V prvním případě půjde o teoretickou kapitolu, v níž si práci zasadíme do teoretického rámce, z něhož budeme vycházet při analyzování ukončení občanských válek z pozice velmocí a z pohledu Óscara Ariase a jeho přispění k finálnímu uzavření

míru. Jako hlavní teoretická východiska jsme zvolili realistickou zahraničně politickou teorii, která posloužila jako nástroj velmocí k tvorbě své zahraniční politiky. Realistická teorie dle nás nejlépe odpovídá chování Spojených států a Sovětského svazu v prosazování svých zájmů jakýmkoliv prostředky. Jakýmsi protipólem k tomuto konání jsou pak diplomatická jednání, která se ztotožňují naopak s liberalismem. V našem případě jde o úsilí tehdejšího kostarického prezidenta Óscara Ariase, jenž za svou snahu obdržel i Nobelovu cenu za mír. Zjednodušeně tedy můžeme říci, že základní kostrou, kterou reflektujeme v teoretické části práce je střet realismu a liberalismu, který probíhá již po staletí.

Druhá část práce poslouží pro přiblížení kontextu doby, v nichž se dané konflikty odehrály, tedy přibližně od konce 70. do začátku 90. let 20. století. Stručně zmíníme události předcházející válkám a možné příčiny jejich vzniku, ale i jejich důsledky. Podrobněji se zaměříme na osobu Óscara Ariase, jednoho z nejdůležitějších politiků té doby, co se Střední Ameriky týče. Svou pozornost obrátíme i na mírová jednání, kde se pokusíme zachytit to nejpodstatnější, které z nich vzešlo a stalo se přínosem k sblížení obou táborů. Stranou by nám neměl zůstat ani velmocenský boj USA a Sovětského svazu přímo se dotýkající regionu Střední Ameriky. Hlavní pasáž této části se však bude věnovat občanským válkám v Nikaragui a Salvadoru, stěžejním konfliktům této práce. Zevrubně rozebereme vliv mající oba velmocenští lídři na průběh bojů a na mírová jednání. Sledovat budeme dále, jak mírová jednání vnímali lidé v samotných postižených státech a zda nastolený mír znamenal i usmíření bojujících stran, v situaci, kdy v jedné rodině se nacházely oba zneprátelené tábory.

Samotnou analýzu na základě použitého teoretického přístupu provedeme ve třetí, tedy závěrečné části. V tomto úseku bakalářské práce bychom měli získat odpovědi na výše položené otázky. Naším dalším cílem je potvrdit či falzifikovat náš výchozí předpoklad. Pro lepší orientaci si ho

zde ještě jednou připomeneme. Tvrdíme v něm, že úspěch diplomatických jednání byl podmíněn započatým procesem rozpadu bipolárního uspořádání světa.

Metodou, kterou budeme aplikovat na námi zvolený problém je synchronní případová studie. Jedná se o kvalitativní metodu výzkumu, v němž se zabýváme studiem jednoho či více případů s cílem zevšeobecnění získaných poznatků na jevy podobné. V našem případě jde o problematiku dvou konfliktů, odehrávajících se ve stejném časovém rozpětí. Kvalitativní metody ve většině případů kladou důraz na kontextuální stránku při zkoumání daného objektu. V první řadě tak jde o porozumění studovaného problému. Kvalitativní metody, ale mají oproti kvantitativním několik nedostatků či lépe řečeno omezení při potvrzování nebo vyvracení hypotéz a odpovědí na výzkumné otázky. Kvantitativní metody mají explicitně stanovenou metodiku, díky níž výsledky, k nimž se při bádání dojde, lze přijímat jako fakticky ověřené a platné. I přes toto úskalí však kvalitativní metoda, potažmo případová studie, se pro naši studii jeví jako nejlepší varianta.

Zdroje použité při psaní bakalářské práce budou především v tištěné formě. Jednat se bude o primární i sekundární zdroje. Pro analýzy jednotlivých konfliktů využijeme rovněž zdroje elektronické. Téma ukončení konfliktů ve Střední Americe je již poměrně dobře zpracované. Nachází se tak před námi velký pramenný potenciál a základ pro náš samostatný výzkum. Většina děl použitých v bakalářské práci pochází z období 90. let 20. století, kdy občanské války spěly ke svému konci a zabývají se jak průběhem válek, tak jejich mediací.

V prvním celku bakalářské práce, teoretickém oddílu, využijeme zdroje týkající se realismu, liberalismu a diplomacie a řešení konfliktů v mezinárodních vztazích. Pokud jde o realismus, vycházet budeme z myšlenek Hanse J. Morgenthaua a zejména Kennetha Waltze, otce neorealismu. Právě touto teorií byla ovlivněna zahraniční politika USA a ve

velké míře i SSSR. Z použitých děl můžeme zmínit *Politics Among Nations* od Hanse Morgenthaua, *Theory of International Politics* od již výše zmíněného Kennetha Waltze. Dále pak kniha Stefano Guzziniho *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Realismu a liberalismu se týkají díla *Anarchie a řád ve světové politice* a *Neorealism and Neoliberalism*. V prvním případě jde o publikaci od Pavla Barši a Ondřeje Císaře. Druhá kniha je dílem Davida A. Baldwin. Čerpat budeme také z idejí myslitelů, kteří postavili základy realistického a liberálního směru. Zmíníme základní úvahy z děl například Johna Locka, Thomase Hobbesa a dalších. *Politické ideologie* je další stěžejní práce, která se v této části objeví. Autorem je Andrew Heywood. K liberalismu nám poslouží například ještě dílo Paula Ryana *The Making of Modern Liberalism* a v neposlední řadě také spis *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, jehož tvůrcem je Robert Keohane. V posledním oddílu, jež se týká diplomacie, využijeme knihu s názvem *Diplomacie* od autorů Jana Kavana, Zdeňka Matějky a Alexandra Orta. Zmíníme rovněž publikaci *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích* sepsanou Šárkou Waisovou a mnoho dalších.

V kontextuální části je jedním ze stěžejních děl publikace od Vicki Cox - *Oscar Arias Sánchez: Bringing Peace to Central America*. Toto dílo se týká přímo osoby Óscara Ariase a jeho úlohy v diplomatických jednáních. Jak jsme již uvedli výše, v analytické části se blíže zaměříme na konflikty v Nikaragui a Salvadoru. Zmínit můžeme *Unfinished Revolution: Daniel Ortega and Nicaragua's Struggle for Liberation* od Kennetha E. Morrise. Mimo jiné čerpat budeme též z knihy *The Aftermath of the Sandinista Revolution*, jejíž autorem je Stuart A. Kallen. Z českých autorů, kteří se zabývají Latinskou Amerikou, z jejichž děl jsme čerpali, zmiňme Markétu Křížovou a její *Nikaraguu. El Salvador in the aftermath of peace : crime, uncertainty, and the transition to democracy* je kniha od Ellena Moodie, která se stala stěžejní prací, která nám pomůže při analýze konfliktu v Salvadoru. O počátku paternalistického vztahu USA k Latinské

Americe použijeme *The Monroe Doctrine* od Michaela Burgana. *Zadní dvorek Ameriky* je publikace Grace Livingstone, ve které je zmapované chování USA k této oblasti od Monroeovy doktríny až do počátku třetího tisíciletí.

1. Realismus, liberalismus, diplomacie

1.1 Realismus

Dostáváme se k první části bakalářské práce. V té se nejprve blíže zaměříme na realismus. Proč bychom se jím měli šířeji věnovat? Z jednoho zásadního důvodu. Boje občanských válek jak v Nikaragui, tak v Salvadoru byly podporovány velmocemi. Dle našeho předpokladu byla jejich zahraniční politika pod vlivem realistických myšlenek. Intenzita i doba konfliktu je s nimi úzce spojena. Bez vnějších zásahů, které rozdmýchávaly další boje, by zřejmě došlo rychleji k ukončení krvavých konfliktů. Realistické myšlení se udržovalo a rozvíjelo napříč lidskou historií, která jak víme, je z největší míry historií válek. Navíc se zdálo, že realismus je správnou odpovědí a vysvětlením, proč dochází ke konfliktům a co vede státy k jejich ostražitosti vůči svým sousedům. Poměrně přesně navíc dokázal určit jednání velmocí, či je inspirovat v dalším postupu. Realismus byl v době po druhé světové válce nejrozšířenější směr vysvětlující fungování mezinárodní politiky, což mělo jistě podstatný vliv na USA a SSSR¹.

Základním atributem je pro realisty stát. Stát se stará o prosazování práva a spravedlnosti na svém území. Zajišťuje bezpečnost pro své obyvatele. Stát hraje hlavní úlohu rovněž v mezinárodních vztazích, které jsou dle realistů anarchické. To je mimo jiné způsobeno střetem mocenských zájmů států. Mezinárodní prostředí tedy můžeme považovat za neustálý boj o přežití, kde hraje velkou úlohu síla daného subjektu. Každý stát má snahu zvětšovat svou moc na úkor ostatních. Moc je další veledůležitou veličinou, kterou v politice realisté spatřují. Aby mezinárodní systém byl stabilní, je třeba zajistit mocenskou rovnováhu. Její narušení vede ke konfliktu, který se snaží rovnováhu opět nastolit (Donnelly 2000: 6–43). Tolik stručná charakteristika realistické teorie, která nám bude sloužit

---

¹ Zahraničněpolitické strategie a doktríny používané supervelmocemi jsou dalšími důvody pro náš úsudek o jejich realistickém vedení politiky. Nesmíme zapomenout ani na intervence a propojení realistických teoretiků s vládou, zejména v USA.

při analytické části k posouzení velmocenské politiky USA a SSSR. Nejen Střední Amerika se stala střetem jejich mocenských zájmů a z důvodu zachování mocenské rovnováhy bylo nepřijatelné dovolit zvětšování sféry vlivu soupeřící straně. K řešení konfliktů využívaly mocnosti svůj vliv a sílu, nikoli mezinárodní diplomatické jednání. Následně zmínění autoři postupně přicházeli s teoriemi praktického fungování státu a jeho působení na mezinárodní úrovni. Každý z nich je pro naše pozorování důležitý, jelikož společně vytváří rámec, v němž se pohybovala zahraniční politika USA i SSSR.

1.1.1 Realismus a jeho vývoj do 20. století

V této podkapitole zmíníme jakési myšlenkové předchůdce realismu, z nichž pak další autoři vycházeli. Je pochopitelné, že nynější teoretikové se výrazně odlišují od svých dávných předchůdců. Základním rozdílem je již kvalitativní směřování jejich smýšlení. Historie je koloběh událostí a podle níže uvedených autorů budeme moci spatřovat, že nejuznávanější autoři realismu na ně navazovali a dále rozvíjeli, již do teorií, které výrazně ovlivnily mezinárodní vztahy a zahraniční politiku velmocí. Nejprve zmíníme starověkého aténskému historika Thúkýdidése (Waisová 2009: 108).

Pohybujeme se v období peloponéských válek, které zanalyzoval Athéňan Thúkýdidés. Konflikt zpracoval v díle *Dějiny peloponéské války*. Tímto svým počinem se stal prvotním článkem v řetězci realistické tradice v rámci mezinárodních vztahů. Ve svém rozboru se však nezabýval jen samotnými boji, ale také fungováním řeckých polis a tím tak upozornil na možné příčiny konfliktu. Což měl být preventivní útok Sparty, která se obávala mocenského nárůstu Atén (Drulák 2003: 33–34). Válku Thúkýdidés chápe, jako střet rozdílných mocenských zájmů, které každá polis zaujímal. Válka je označena jako racionální metoda, jak tento rozpor vyřešit. Thúkýdidés zavádí pojem mocenská rovnováha, jejíž zachování je žádoucí a narušení vede ke vzniku konfliktů. Ideologie je pouze nástrojem

mocenských kruhů. Skepticky nahlíží na lidskou přirozenost (Thúkýdídés 1977). Těmito myšlenkami se stal základním stavebním kamenem pro další autory. Ideje, které zavedl a další autoři je dále rozpracovali, nemálo ovlivnily nejen zahraniční politiku USA v druhé polovině 20. století. Mocenská rovnováha se stala důležitou zásadou, jež panovala v bipolárním světě. V naší studii tak hraje důležitou roli. Je to jeden z našich předpokladů, proč nechtěla ani jedna z velmocí opustit strategické pozice v regionu Střední Ameriky. Jak se ukázalo, tak jeho myšlenky se staly nadčasovými z pohledu dalšího vývoje dějin.

K dalšímu autorovi se přeneseme do konce 15. století. Do Itálie rozdrobené na soupeřící městské státy. Niccolò Machiavelli, florentský rodák, své názory a poznatky zaznamenal v díle *Vladař*. V něm dává rady panovníkovi, jak správně řídit stát. Vychází jednak z antických historiků, ale především taky z vlastních zkušeností s válkami a vnitřními konflikty severoitalských měst. Ústředním motivem se pro Machiavelliho stala problematika moci. Vládcí radí, jak moc získat a následně i udržet. Moc je důležitá z hlediska zajištění vnitřní a vnější bezpečnosti a právě bezpečnost státu je základním smyslem politiky. Stejně jako Thúkýdídés i Machiavelli počítá s lidskou špatností. Tudíž je jasné a správné, že panovník bude muset občas porušovat etické normy, aby ochránil zájmy a potřeby státu (Machiavelli 2007). Takřka totožné myšlenky, tedy nadřazení státního zájmu a oddělení etiky od politiky, zastával i Hans Morgenthau. Stejnou paralelu lze vypořádat v jednání Spojených států a Sovětského svazu. Vysílání a podpora ozbrojenců jistě nelze eticky ospravedlnit, ale z hlediska moci je jejich chování pochopitelné.

Dalším myslitelem, u něhož se zastavíme, je významný anglický politický filozof Thomas Hobbes. Jeho myšlenky byly poznamenány dlouhotrvající politickou krizí, jež v jeho době v Anglii panovala. *Leviathan* zásadně ovlivnil povědomí o mezinárodních vztazích. Podobně na ně pak nahlíželi realističtí teoretici 20. století i samotní politici realizující politiku

státu (Drulák 2003: 40–41). Hobbes v *Leviathanu* varuje před možností vypuknutí přirozeného stavu². Ten nastává, pokud na lidi nepůsobí vláda či jiná politická autorita a moc. Klíčem je vznik státu, Leviathanu, který soustřeďuje veškerou moc. Vytváří zákony a je zárukou jejich dodržování či vymáhání spravedlnosti. Jedinec sice přichází o svobodu, ale za to je chráněn vyšší autoritou. Vzhledem k mezinárodním vztahům je potřeba vnímat analogii mezi přirozeným stavem a mezinárodním prostředím. V něm neexistuje žádný Leviathan, tudíž nelze účinně vynucovat spravedlnost a efektivně zajistit bezpečnost. Z toho důvodu se státy chovají, stejně jako jedinci v přirozeném stavu (Hobbes 2010). Tento předpoklad je pro nás důležitý ze zcela jasného motivu. Státy po druhé světové válce vnímali, že vzájemná spolupráce je obtížná. A na druhé straně dodržování mezinárodního práva nelze vymoci.

S krizí absolutistických vlád v 18. a 19. století a rozvojem osvícenských myšlenek, přicházelo na řadu přehodnocování dřívějších idejí. Člověk nově není brán jako přirozeně zlý, je možné jeho zdokonalování. A jeho špatné vlastnosti vyplývají z působení společnosti. Typickým představitelem je Jean-Jacques Rousseau. S touto tezí vešli do konfliktu následující autoři včetně Carra a Morgenthaua. Lidé se dokážou poučit ze svých chyb, ale jen ze sobeckých důvodů, které jim přinesou užitek. Morální počínání je jen iluze, za každým činem jsou třeba vidět vlastní zájmy. Rozumnost lidí je jejich hlavní předností. V politice se angažují zejména sobectí a racionálně uvažující lidé (Barša, Císař 2008: 35–40). Tento skeptický pohled na lidskou civilizaci je možné brát jako jednu z příčin rozpoutání válek. Lídři států se navzájem podezřívají a často provádí preventivní akce na zabezpečení svého území či svých zájmů.

1.1.2 Edward H. Carr a Hans J. Morgenthau

Přesuňme se již do minulého století, přesněji do jeho první poloviny. Jedná se o dobu etablování realismu jako jedné z nejvýznamnějších teorií

---

² Život člověka v přirozeném stavu je "osamělý, ubohý, ošklivý, krutý a krátký" z důvodu absence autority (Hobbes 2010).

zrovna zrozeného oboru mezinárodních vztahů. V meziválečném období se dominantním směrem stal idealismus, který ale naprosto zklamal. Mezinárodní systém vytvořený vítěznými mocnostmi Versailleskou konferencí po první světové válce se rozpadl. Revizionismus, Velká hospodářská krize, neschopnost Společnosti národů řešit problémy a politika ustupování dovedla svět až ke druhé světové válce. Tímto realismus převzal určující roli v mezinárodní politice. Jelikož dokázal na rozdíl od liberalismu správně odpovědět na příčinu selhání meziválečného systému a vypuknutí globálního konfliktu. Správně taky předpovídal vypuknutí a vývoj studené války. Pro nás tato doba znamená důležitý moment. Jde o etapu, v níž realisté v politice převzali iniciativu a na dlouhá léta se stali vůdčími osobnostmi nejen na úrovni mezinárodních vztahů.

Meziválečné období kriticky zanalyzoval Angličan Edward Hallett Carr ve svém díle *Dvacetiletá krize 1919–1939: úvod do studia mezinárodních vztahů*. Carr zde zavádí pojem realismus. Celou knihou se táhne kritika idealismu³. Carr se snaží navrhnout, jak by měli aktéři mezinárodních vztahů postupovat na ochranu své bezpečnosti i fungování celého mezinárodního systému. Politika podle něj a jeho pokračovatelů je neustálým bojem o moc. Idealisté tím, že moc nebrali v úvahu udělali zásadní chybu. Stejně tak kritizuje ideu společných zájmů států, nepravdivost tohoto tvrzení shledává v selhání Společnosti národů (Carr 1964). Ve většině názorů se Carr shoduje s výše námi zmíněnými autory, na rozdíl od nich však přichází s vrozenou zkažeností lidí. Může se tedy zdát, že Carr pro naši potřebu s ničím novým nepřišel. Důležité je však to, jak změnil chápání mezinárodního prostředí. Bez něho, ale zejména bez událostí, které popisoval, by zřejmě nedošlo k provádění tak evidentní realistické politiky.

Výzkum mezinárodních vztahů se po druhé světové válce přesunul přes oceán do USA, nově vzniklé supervelmoci. Na konci 40. let vyšlo

---

³ Carr o idealismu mluví jako o utopickém idealismu, tím naráží na jeho praktickou neproveditelnost (Carr 1964).

jedno z nedůležitějších děl realismu *Politika mezi národy* od amerického politologa německého původu Hanse Morgenthaua. Ten se spolu s Edwardem Carrem stal vůdčí postavou první velké debaty a celkově se jedná o klíčovou postavu realismu (Drulák 2003: 57). Morgenthau ve svém díle zavádí antropologický rys. Lidé jsou od přírody špatní. Zcela egoisticky touží po moci a použijí všech prostředků, aby tohoto cíle dosáhli. Špatný lidský charakter se následně nutně musí projevit v jednání politických a státních elit. Tyto vlastnosti se pak dále projevují v mezinárodních vztazích, které jsou podle Morgenthaua anarchické a soutěživé. Státy, tedy nemohou jednat morálně, ale tak, aby zajistili svou existenci (Morgenthau 1993: 29–30). Tato teze se jistě mohla v určité modifikované verzi stát inspirací pro tvůrce zahraniční politiky Spojených států a Sovětského svazu. Morgenthauovo definování moci a státního zájmu navazuje na Carra a jejich předchůdce, stejně tak na jeho koncept teorie realismu navazují další autoři, včetně Waltze. V čem se zcela odlišuje od novodobých teoretiků realismu je jeho pojetí zkaženosti lidí.

Vrcholem Morgenthauova díla je definování šesti principů politického realismu⁴. První zákon se týká lidské neměnnosti, ze které vyplývá, že politika je ovládána objektivními zákony. V druhém vyzdvihuje racionalitu představitelů států a tím jejich schopnost definovat státní zájem. Třetí princip spojuje moc a zájem. Mocenský zájem je objektivní a univerzálně platnou kategorií. Začtvrté odporuje tezi morality politiky, záleží na okolnostech a jediným cílem je přežití státu. Předposlední bod se týká tzv. morálního počínání států, které dle něho neexistuje. Všechno jednání je vedeno mocenským zájmem ustanovit právě svůj řád. Nakonec Morgenthau tvrdí, že je třeba odhlédnout od pluralistické koncepce lidské přirozenosti. Politika je autonomní oblast (Morgenthau 1993: 4–16). Při pohledu na každý Morgenthauův princip je jasné, že jde o velmi podstatné dílo z hlediska teorie mezinárodních vztahů, ale co praxe? Moc je základní

---

⁴ Šest principů realismu sepsal Morgenthau v díle z roku 1948 *Politika mezi národy*, dodnes je to jedna z nejcitovanějších částí teorie realismu.

faktor, o nějž stojí subjekty. Aby ji získali či si ji udrželi, musí její představitelé jednat racionálně, bez ohledu na etiku a morálku. Podobné jednání lze zjednodušeně vypořádat u námi zkoumaných velmocí. Právě principy realismu se pro následující teoretiky staly silným magnetem, k němuž se upínali a ve spolupráci s vládami svých zemí i uváděli do praxe.

1.1.3 Kenneth Waltz a neorealismu

Poslední podkapitola týkající se vývoje realismu a jeho významných osobností se vztahuje k otci neorealismu Kennethu Waltzovi. Jeho vrcholnými díly jsou *Člověk, stát a válka* z roku 1959 a především *Teorie mezinárodní politiky* vydaná o 20 let později, které dalo za vznik neorealismu. Odmítá Morgenthauovo vysvětlení příčin a zdrojů války, tedy vrozenou lidskou špatnost, jako nevědeckou domněnku nepodloženou důkazy. Waltz naproti tomu shledává 3 roviny vedoucí k vypuknutí konfliktu. V první rovině se jedná o lidskou sobeckost a zaostalost, dále jde o úroveň státního uspořádání a nakonec hraje roli samotný systém. Waltz kritizuje ostatní autory, kteří jako příčiny označili pouze jeden druh a ostatní opomíjeli (Guzzini 2004: 149–152). Waltz stál i při uvedení realismu do praxe. Silně podporoval takto vyhraněnou zahraniční politiku USA a kritizoval liberalizační snahy v určitých momentech 20. století.

Nyní se blíže podívejme na Waltzův neorealismus. Waltz se dívá na mezinárodní vztahy jako na celek, nezabývá se jednotlivými zahraničněpolitickými problémy jednotlivých států. Chování států je determinováno strukturou mezinárodního systému. Zajištění bezpečnosti je rozhodujícím faktorem v dlouhodobé perspektivě. Krátkodobě se však můžou státy zaměřit i na jinou stránku zájmu (Waltz 1979: 38–102). Samotná struktura je charakterizována jako anarchická, tím se odlišuje od hierarchické struktury domácí politiky. Státy spolupracují pouze pokud se objeví společná hrozba (Baldwin 1993: 85–86). Anarchické mezinárodní vztahy jsou tak neustálou silovou konfrontací. V rámci toho připomněl i

mechanismus bezpečnostního dilematu⁵, kdy stát pod strachem ze své bezpečnosti zbrojí, což ale vede ke zbrojení i ostatních subjektů. Tím pádem se bezpečnost států nezvyšuje, neboť zbrojí i všichni ostatní (Herz 1951: 157). Jelikož se pohybujeme v období bipolárního uspořádání, zabývá se rozložením moci v mezinárodním prostředí. Bipolaritu shledává jako nejstabilnější systém (Waltz 1979: 185–190). Waltz tedy jako jeden z prvních podává ucelenou teorii realismu. Dbal na vědeckost své práce a tím se výrazně odlišil od svých předchůdců Carra a Morgenthaua, kteří byli podrobena kritice scientistů. Zcela upustil od neověřitelné lidské vrozenosti, namísto toho přišel s obecnými zákonitostmi fungování mezinárodního systému. Právě jeho studium bipolárního uspořádání světa, které i se všemi jeho negativy přijal jako nestabilnější systém, nám dokresluje dobu, ve které se nutně muselo počítat i se zástupnými válkami. A nebylo to bráno jako něco vysloveně špatného, ale spíše nutného k udržení dosavadních pozic.

1.2 Liberalismus a diplomacie

Po realismu na řadu přichází jeho myšlenkový protiklad, co se týče mezinárodních vztahů. Předpokládáme, že liberální myšlenky a konání bylo v rámci konfliktů ve Střední Americe zcela marginální. Ale nakonec i díky němu byly války ukončeny a bojující skupiny uvnitř jednoho státu spolu relativně obstojně dokázaly žít. Ovšem na rozdíl od realismu, který jsme v rámci našeho problému uchopili z pozice velmocenské politiky v mezinárodních vztazích na globální úrovni. Liberalismus by nám měl posloužit jen jako jakási myšlenková podpora, jež lze vystopovat v mírových jednáních. Právě snaha diplomatického urovnání a s tím související zastavení bojů je našim důležitým bodem ke sledování. Jak již víme, zainteresované velmoci používaly realistickou teorii k vedení své zahraniční politiky. Opak můžeme nalézt v liberálních snahách Óscara

---

⁵ Termín zavedl John Herz v díle z roku 1951 *Politický realismus a politický idealismus*.

Ariase, jehož diplomatické úsilí významně napomohlo míru a bylo odměněno udělením Nobelovy ceny za mír.

1.2.1 Liberalismus a jeho vývoj

Je důležité říci, že liberální, chceme-li idealistické myšlení je velmi heterogenní proud. Co se týká mezinárodních vztahů, tak liberalismus si své dominantní postavení vydobyl s koncem první světové války, ale o tom až dále. Vzhledem ke specifiku liberalismu si nejprve představíme principy, kterými se liberalismus vyznačuje, a které můžeme spatřit v drtivé většině jeho proudů. Poté se krátce zastavíme u několika jmen, která přispěla k etablování liberálních myšlenek. Současně si rovněž přiblížíme následný vývoj.

V této části si tedy představíme klíčové principy liberalismu. Od počátku vývoje je důraz kladen na svobodu jednotlivce a s ním související individualismus. Člověk je nadřazen nad kolektiv, z toho důvodu je cílem vybudovat takovou společnost, která bude schopna zajistit, aby se každý mohl podle svého rozvíjet a zároveň nedošlo ke konfliktu. Liberálové věří v lidskou racionalitu. Rozum se stal klíčovým prvkem, nikoli vášně. Všichni lidé jsou si od přírody rovni, stejně tak si musí být tedy rovni před zákonem. Liberálové uznávají rozmanitost a toleranci názorů. Pluralismus posuzují pozitivně. Názory by spolu měly soutěžit a lidé mít právo volby. Nakonec bychom neměli zapomenout na tlak a zásluhu liberálů na konstitucionalismus. Stát má mít pravomoci pouze na zajištění řádu a stability. Ty mají být vymezené ústavou (Heywood 2005: 43–52). To jsou principy, které byly důležité po skončení konfliktů a nastolení liberálně demokratického zřízení, které bylo součástí mírových smluv. A měly napomoci bezproblémovému fungování společnosti. Není však zcela lehké všechny přijmout za své. I v těch nejdemokratičtějších zemích se lze dobrat závěrů, že ne všechny liberální definice jsou splněny. Natož pak implementovat takto problematické principy do zemí postižených konflikty.

Na nadnárodní scéně je hlavním cílem zabránění válce. Řešením, jak ji předejít, je přijetí demokratických zásad, s čímž souvisí premisa demokratického míru⁶. Mnoho levicově zaměřených politiků Latinské Ameriky by s tímto mohlo silně polemizovat. Proč se stát liberální demokracií, jako jsou Spojené státy, když u nás nepokrytě intervenují. My bychom však měli mít na paměti i sovětské přímé či nepřímé intervence. Liberálové jsou pro důsledné hájení územní suverenity, s čímž právě zmiňované velmoci měly problémy. Suverenita je vskutku palčivý problém, který se úzce dotýká námi studovaných konfliktů. Na její porušování, ať už vnitřní nebo vnější, si stěžovaly od počátku obě z bojujících stran. Je tak zcela zřejmé, že o suverenitě v Nikaragui a Salvadoru v té době lze mluvit jen stěží.

Mezinárodní systém by měl být založen na spolupráci, nejlépe pak ve všech směrech. Důležitý v tomto smyslu je obchod. Liberálové věří, že hospodářská prosperita podněcuje státy k další spolupráci a tím jim zabraňuje ve vzájemných konfliktech. Válka má být vyloučena jako způsob řešení konfliktů a samotné státy se jí mají zřeknout. Globální spolupráce má být zastřešena v mezinárodních organizacích, které budou mít i funkci kontrolní a budou tudíž dohlížet na dodržování mezinárodního práva. Pokud je právo porušováno, můžou být proti dotyčnému subjektu použity sankce, které jsou vedeny s úmyslem napravit jednání aktéra. Zásadní roli liberálové tedy shledávají v institucích mezinárodních organizací, ve kterých probíhají jednání na základě konsensu, jehož výsledky pak musí být respektovány (Keohane 1984: 18–125). Zejména mezinárodní organizace však očividně selhaly v případě latinskoamerických válek. Nelze je ovšem jen tak mávnutím ruky odsoudit. Mezinárodní organizace se staly po skončení studené války významným hráčem, po jejich určité reformě mají potenciál stát se skutečnou silou ovládající mezinárodní prostředí.

---

⁶ S myšlenkou, že lidé v případě demokratické volby raději zvolí mír, než válku přišel již německý filozof Immanuel Kant (1724–1804).

Po vymezení myšlenek liberálů v předchozí části nadchází prostor pro nastínění vývoje tohoto významného směru. Pojem "liberalismus" v politickém smyslu se objevil prvně až na počátku v 19. století⁷, ale tím rychlejší bylo jeho následné rozšíření. Počátky liberálních idejí však spadají několik století nazpět. Jsou silně spjaty s krizí feudální společnosti a jeho následného zhroucení a s nástupem střední třídy. Střet liberálních myšlenek a zastánců starého řádu, vedl hned k několika revolucím, které následně ovlivnily vývoj celého světa. S důsledky evropské koloniální nadvlády nad světem, se ideje šířily i na ostatních kontinenty. Ve Střední Americe se liberálové stali silným a vlivným proudem. Díky krizi Španělska, koloniálního pána, se latinskoamerické země osamostatnily. Drtivá většina z nich přijala podobně liberální ústavy, jakou měl jejich blízký velký soused USA. To ovšem neznamená, že by v zemích Latinské Ameriky zavládly demokratické režimy. Jejich počáteční vývoj byl často charakterizován střetem konzervativců, chránících staré pořádky, a liberálů, bojujících za změnu (Ryan 2012: 21–45). Ani Nikaragua a Salvador nebyly výjimkou a k podobným bojům zde docházelo avšak v určité pozměněné formě.

První světová válka vynesla liberály do čela rozhodování o mezinárodním prostředí. Vítězové na konferenci ve Versailles vytvořili nový řád, který pozměnil tvář světa a měl zabránit dalším konfliktům. K mírovému soužití měla přispět i nově vytvořená Společnost národů⁸. Další meziválečnou snahou o trvalý mír je uzavření Briand-Kelloggova paktu, který vyloučil válku jako řešení sporů, vyjma sebeobrany. Ovšem opět chybí jakákoliv vynutitelnost. Politika appeasementu selhala a vypukla druhá světová válka. S ní nastal nevyhnutelný konec Společnosti národů. Po válce vytvořená Organizace spojených národů⁹ má již větší potenciál pro úspěšné fungování, musela se však dlouhá desetiletí vypořádat s bipolárním rozdělením světa (Nálevka 2000: 90–94). Meziválečná doba se stala krizí

---

⁷ Prvně bylo slovo liberalismus použito roku 1812 ve Španělsku (Heywood 2005: 41)

⁸ Vznik Společnosti národů byl dohodnut roku 1919 na Versailleské konferenci. Oficiálně vstoupila v platnost nabytím Paktu Společnosti národů o rok později.

⁹ OSN vznikla 24. října 1945 přijetím Charty OSN.

liberalismu jako takového. Zcela očividný byl až příliš idealistický pohled liberálů na svět. Po přehledu vývoje, který zásadně ovlivnil svět celkově i region Latinské Ameriky, zmíníme stručně několik myšlenkových představitelů.

Na prvním místě uvedeme anglického filozofa Johna Locka. Razantně odmítal absolutismus. Aktivně se svými názory podílel na Slavné revoluci¹⁰. Zastával názor, že lidé jsou od přírody svobodní. Locke patří k teoretikům společenské smlouvy¹¹, kterou však charakterizuje odlišně než Thomas Hobbes. Vznik smlouvy je dán zezdola a není věčná. Lidé mají mít zajištěno nejen přežití a bezpečnost, ale i přirozená práva. Rozdílně pohlíží i na přirozený stav. V něm má každý přirozená práva, která na sebe mohou narážet. Tím pádem je třeba mít nad sebou autoritu. Nejznámější jeho dílo se nazývá *Dvě pojednání o vládě* (Locke 1992). Rozhodování lidu o svých politických představitelích je nadevše důležité. Svobodné a rovné volby byly po ukončení konfliktů hlavní cíl, jenž Arias již dopředu plánoval jako nezbytný krok transformace.

Dalším zmíněným autorem je John Stuart Mill. Britský filosof 19. století. Ve svých dílech se zabýval pojetím svobody, demokracie a utilitarismu. Vyzdvihoval lidský individualismus a altruismus. Mill je mezníkem vývoje liberalismu. Spojuje v sobě klasické a moderní teorie liberalismu. Podporoval volební právo pro ženy a dělníky, čímž jasně předběhl dobu. *O svobodě* je dílo, ve kterém Mill hájí negativní pojetí svobody¹². Důležitým politologickým spisem jsou i *Úvahy o vládě ústavní* (Heywood 2005: 48).

Liberalismus je úzce spojen s ekonomikou. Neměli bychom tedy zapomenout zmínit průkopníka ekonomického liberalismu. Adam Smith skotský filozof a zejména ekonom. Smith je považován za teoretika volného

---

¹⁰ Slavná revoluce z roku 1688 znamenala nastolení konstituční monarchie v Anglii a vyhnání katolického krále Jakuba II. (Heywood 2005: 53).

¹¹ Dohoda mezi členy společnosti k ustanovení svrchované moci, ta vzniká k zajištění bezpečí (Harrison 2003: 7–15).

¹² Svoboda od vnějších překážek.

obchodu a tzv. volné ruky trhu s tím, že tento systém má také svá omezení. Pro nás je ovšem důležitější jeho navázání na díla liberálních předchůdců. Uvažoval, jaká by měla být žádoucí role státu v občanské společnosti. *Bohatství národů*, dílo z konce 18. století. V něm se Smith pokusil vysvětlit fungování ekonomiky. Jako důležité prvky zmínil svobodu, konkurenci, dělbu moci (Smith 2002). Ekonomická spolupráce mezi státy je důležitá pro celkové budování a upevňování vztahů. Óscar Arias skrze obchod plánoval užší propojení regionu.

Teď krátce připomeneme prezidenta USA Woodrowa Wilsona. Prezidentem byl zvolen roku 1913 a ve svém úřadě vydržel dvě funkční období, tedy do roku 1921. Wilson je ztělesněním idealistické politiky po skončení první světové války. Jak jsme již zmínili výše, Wilson stál za vznikem Společnosti národů, do které však USA nevstoupily¹³. Většina jeho zamýšlených kroků tak nedošla naplnění. I jeho Čtrnáct bodů, které vyřkl na počátku roku 1918 v americkém Kongresu, bylo složité aplikovat celosvětově. Jednotlivé body se týkaly poválečného uspořádání a spolupráce mezi státy. Vůči plánům prezidenta Wilsona však byli skeptičtí i evropští představitelé amerických spojenců (Kissinger 1996: 237–238). V Latinské Americe však tak liberální myšlenky neuplatňoval a pokračoval v politice, jež započali jeho předchůdci. Intervence do států Střední Ameriky nebyly ničím výjimečným za dob jeho mandátu, zmínit lze zvláště zakročení v Mexiku (Graubard 2007: 155). I přesto je dobré si tuto významnou osobu připomenout, protože v globálním kontextu je významnou postavou liberálního myšlení uvedeného do praxe.

1.2.2 Diplomacie

V posledním oddílu teoretické části bude objektem našeho zájmu diplomacie. Krátce si představíme samotný pojem diplomacie a uvedeme si, co bychom si při jeho vyslovení měli ihned vybavit. Nakrátko se zastavíme u proměny diplomacie v čase. Diplomacie hraje zásadní roli ve zkoumání

---

¹³ Kongres USA odmítl ratifikovat Pakt Společnosti národů a tím fakticky odmítl vstup do této organizace.

našeho problému. Jak již název práce uvádí, jde nám o to, do jaké míry přispěly diplomatické a mírové snahy na ukončení občanských válek ve Střední Americe. V našem případě měla diplomacie silného protivníka v podobě realisticky vedené zahraniční politiky velmocí. Její podstatný vliv je však nepopíratelný. Pojďme si tedy představit tuto letitou a pro světovou politiku nepostradatelnou vědu, která se správným uchopením může stát až uměním.

Termín diplomacie je mnohoznačný, nedá se přesně určit jeden jasný význam. Pro naše použití si vystačíme s označením, že diplomacie určuje vztahy nejen mezi státy na mezinárodní úrovni. Diplomacie a její nástroje, jež se staly součástí mezinárodního společenství, zásadně přispívají k řešení problémů mírovou cestou (Waisová 2011: 19–21). Diplomacie by měla sloužit ke komunikaci mezi státy a zabraňovat nedorozumění. Postavení států se liší podle jejich významu a především jejich geopolitického umístění. Tím, že se diplomacie považuje za součást mezinárodního práva, má potřebné zakotvení, které musí státy plně dodržovat. Nezapomeňme však, že zahraniční politika státu je úzce svázána s tou vnitřní. Správný diplomat musí ovládat umění vyjednávání a taktického postupu k zajištění zisku zvoleného cíle, ať je jakýkoliv. Evolucí prošlo nahlížení na samotné diplomaty. Zprvu se tak označovali pouze lidé, kteří se diplomacii věnovali. V dnešní době lze takto pojmenovat i člověka, který dokáže uklidnit svou mysl a vášně a takto jednat s lidmi (Kavan et al. 2008: 11–14). Kostarika jakožto jeden z nejvyspělejších států Střední Ameriky se stal ideálním partnerem k angažovanosti v konfliktu. A Óscar Arias díky svým diplomatickým schopnostem mohl situaci kladně ovlivnit. Zde jsme si tedy vymezili základní fakta a nyní přejdeme k historickému vývoji.

Rozvoj diplomacie je spojen se starověkým Řeckem, odkud pochází i tento termín¹⁴. Další rozvoj diplomatických styků přineslo obchodování mezi italskými městy. Významná událost se odehrála roku 1626, kdy ve

---

¹⁴ Diplomacie pochází ze slova "diplóma". Takto se nazývaly destičky, v nichž poslové nosili svá pověření (Kavan et al. 2008: 15)

Francii vzniklo první ministerstvo zahraničí¹⁵. Do té doby byla celá problematika pouze v rukou panovníka. Přelomem ve světové spolupráci a v rozvoji mírové diplomacie se měla stát Společnost národů a následně Organizace spojených národů, ve které se již nejednalo jen o spolupráci bezpečnostní, ale také kulturní, sociální a ekonomickou. Základem diplomatických jednání se stala rovnoprávnost všech členů (Black 2010: 19–40). Což přispělo i k řešení našeho problému. Jelikož velké a silné státy neměly snahu přispět k ukončení konfliktů. Ke slovu se dostali v uvozovkách malí hráči, jež ale měli mnohem větší důvod k vyřešení krizí. Mír v regionu s sebou nesl možnost vzájemné spolupráce ve všech směrech a tudíž prospěch pro všechny strany.

Dostáváme se k samotné diplomatické činnosti. Je důležité vědět, jaké proměnné ovlivňují výsledky i samotný průběh jednání. I v dnešní době hrají roli geografické, sociální a institucionální prvky týkající se zainteresovaného státu. Je důležité, aby aktér, jenž se pohybuje v diplomacii, měl důkladné poznatky o daném problému a realisticky zhodnotil své možnosti. Ne každý diplomat však dokáže být rovněž výborným vyjednávačem. Na tuto pozici je třeba mít zvláštní nadání, které se nedá zcela naučit. Vyjednávání je základem diplomacie. Zabývá se jím mnoho nových oborů, např. obor komunikace. K úspěšnému vykonávání své práce potřebuje diplomat zdárně se pohybovat i v oborech sociologie a psychologie a znát osobnost partnera a realie jeho mateřské země. Diplomati se rovněž musí oprostit od osobních sympatií či antipatií. Před každým jednáním je třeba si určit cíl. Každý vyjednávač má prioritní otázky¹⁶, ze kterých nesmí ustoupit, naopak existují takové, které slouží k dosažení kompromisu v jiné problematice otázce. V samotném setkání vyjednávacích týmů, hraje klíčovou roli příprava. Následně se setkají poradci, jež zjistí palčivé otázky, které pak jsou tématem samotného

---

¹⁵ Ministerstvo zahraničních věcí zřídil kardinál Richelieu (Blanchard 2011: 115).

¹⁶ Problémy, které nesmí sloužit ke kompromisu, jsou tzv. "Red lines".

jednání. Připomeňme, že s novou dobou nastupují i nové technologie, které ne zřídka kdy, nahrazují přímé setkání diplomatů (Wesslau 2013: 106–126).

Představme si několik charakteristik, které ovlivní sílu jednotlivých diplomatických sborů. I v době rozšiřování mezinárodních organizací je kladen zásadní důraz na stát. S postupující integrací je jejich vliv umenšován, ale jsou stále základním stavebním kamenem. Stát vypracovává svou zahraničněpolitickou koncepci, podle které se pak i diplomaté řídí. Stát je charakterizován územím, hranicemi a obyvatelstvem. Každá z těchto složek má dále několik variant, které kardinálně ovlivní potenciál diplomacie daného státu. Když se blíže podíváme na území, tak záleží na velikosti, členitosti a geografickém umístění. Hranice jsou důležitou konstantou vzhledem k jejich stanovení, zda existuje nespokojenost s jejich nastavením od sousedních států. To se týká obzvláště hranic, které byly stanoveny uměle. Obyvatelstvo je nedílnou součástí státu, bez kterého by nemohl existovat. Postavení státu závisí na počtu obyvatelstva. S více obyvateli má stát i silnější pozici, že zastává stanovisko velkého počtu lidí. V neposlední řadě záleží na národnostním složení, vyspělosti a kultuře společnosti (Kavan et al. 2008: 22–62). Ze všech těchto charakteristik je zcela zjevné, že USA i SSSR by měly daleko silnější pozici v řešení konfliktů, pokud by o to měly zájem.

Diplomacie a vůbec jakékoliv vyjednávání o nastolení míru v místech napětí bylo narušeno studenou válkou. Zablokování přijímání rezolucí Rady bezpečnosti OSN z důvodu práva veta pro stálé členy vedlo k paralyzování celé instituce, která se stala bezmocná v zajišťování míru. Předkládala pouze doporučení skrze Valné shromáždění, která však nebyla vynutitelná (Feltham 1998: 88–92). Určitý tlak mohla vyvíjet i Organizace amerických států, kde je ale dosti nevyvážená pozice jednotlivých členů. Tudíž akceschopnost organizace byla až do konce 80. let 20. století mizivá, přesto její vliv na ukončení konfliktů je výraznější než v případě OSN (Feltham 1998: 156–157).

2. Občanská válka v Nikaragui a Salvadoru - desetiletí teroru

V předchozí části bakalářské práce jsme se seznámili s teoretickým zakotvením naší studie. Nyní přichází na řadu představení samotných konfliktů, jež jsou tématem této práce. Nejprve si podrobně přiblížíme konflikt v Nikaragui. Zajímat nás bude, jaké byly jeho příčiny a nesmíme zapomenout ani na nastínění průběhu bojů. Pokusíme se odhalit, co bránilo rychlejšímu průběhu mírových jednání. V neposlední řadě, bude zajímavé zmínit situaci v zemi po skončení konfliktu. Analogicky se následně podíváme na boje v sousedním Salvadoru. Občanské války v Nikaragui i Salvadoru odstartovaly přibližně ve stejné době. Podobně pak jejich ukončení se datuje do přibližně stejných let.

V následujících podkapitolách budou předmětem našeho zájmu supervelmoci USA a SSSR. Nebudeme se zabývat přímo jejich soupeřením, ale tím, jaký měly přímý a nepřímý vliv na události, jež se odehrály v Nikaragui a Salvadoru. Nakonec pak svou pozornost obrátíme na osobu Óscara Ariase. Přiblížíme jeho mírové snahy, které vyvrcholily podepsáním mírových smluv. Je dobré sledovat vývoj jednání, která započala již na počátku 80. let, ale konkrétní výsledky byly dosaženy až s koncem studené války, který se neodvratně blížil.

2.1 Sandinisté a válka v Nikaragui

Nikaragua svým strategickým umístěním odjakživa lákala mocnosti k zájmu o tuto zemi. Obdobně jako většina zemí Latinské Ameriky se stala na tři století součástí koloniálního panství Španělska¹⁷. Což samozřejmě ovlivnilo zemi i celý region až do dnešních dní. Ponechme stranou nejbližší vývoj země po zisku nezávislosti. Země v té době procházela turbulentním vývojem, při kterém soupeřili o moc konzervativci s liberály. Nikaragua se rovněž stala cílem nájezdu filibusterů v čele s američanem Williamem

---

¹⁷ Nezávislost na Španělsku byla vyhlášena v září 1821 (Riehecky 2002: 21).

Walkerem¹⁸ (Křížová 2011: 52–62). Do světového povědomí se Nikaragua dostala zamýšleným vybudováním průplavu mezi Atlantským a Tichým oceánem. USA i přes prvotní zájem o vybudování Nikaragujského průplavu však daly přednost Panamě. Američané ovšem oblast nehodlali opustit a v následujících desetiletí svůj zájem o ní několikrát potvrdili svými ozbrojenými akcemi přímo v Nikaragui (Staten 2010: 32–43). Z toho pramenila zjevná animozita prostého nikaragujského obyvatelstva.

Americké vojenské intervence¹⁹ krátkodobě posloužily jejich zájmům. V dlouhodobější perspektivě se projeví katastrofálně, vztahy mezi oběma zeměmi jsou dodnes neurovnané. Přímé vojenské akce USA v Nikaragui ustaly až po roce 1933 s nástupem F. D. Roosevelta. Američané po sobě v zemi zanechali diktátorský režim rodiny Somozů. Vycvičenou Národní gardu, která zavražděním národního hrdiny Augusto Césara Sandina²⁰ a rozsáhlými brutálními akcemi, se stala do budoucna symbolem útlaku a represí somozovského režimu (Walter 1993: 27–50). Členové Národní gardy se stali základem pozdějších bojovníků *Contras*. Čtyři desetiletí diktatury zanechalo své stopy a výrazně napomohlo k tomu, aby sandinisté převzali moc v zemi. Po Anastasiovi Somozovi, zvanému "Tacho", se v pozici prezidenta vystřídali jeho synové Luis a Anastasio mladší, řečený "Tachito". U moci byli neustále pouze s krátkými přestávkami, ve kterých Somozové do nejvyšší pozice země dosadili své známé a loajální osoby. Faktickou moc, ale drželi stále Somozové (Morley 1994: 33–40). Režim však provázela obrovská zkorumpovanost a celková netransparentnost. Volby, které se konaly, byly manipulované podle potřeby režimu. Stejně tak byly běžné účelové změny ústavy.

---

¹⁸ Walker se jmenoval prezidentem Nikaraguy a vládl zemi v letech 1856–1857 (Livingstone 2011: 20).

¹⁹ USA vojensky intervenovaly v Nikaragui v pěti případech od roku 1898 až do faktického odchodu ze země v roce 1933 (Křížová 2011: 75–80).

²⁰ Augusto César Sandino byl v čele povstání v letech 1927–1933 proti americké okupaci země. Po odchodu Američanů byl Sandino zavražděn Národní gardou pod velením Anastasia Somozy roku 1934. Jeho nacionalistické a protiamerické postoje se staly inspirací pro Sandinovskou frontu národního osvobození (FSLN) (Navarro-Génie 2002).

Masový nárůst opozice nastal po obrovském zemětřesení roku 1972. Po něm prudce vzrostly problémy, které obyvatelstvo sužovaly. Navíc velkou část humanitární pomoci zpronevěřil Tachito ve svůj prospěch, což ještě více radikalizovalo společnost (Foroohar 1989: 87–94). Rozpoutal se teror, při kterém byli lidé zabíjeni Národní gardou jen z podezření ze zrady či spolupráce se sandinisty. Ti prováděli guerillovou válku - únosy a vraždy předních činitelů režimu, sabotáže. Definitivní příklon obyvatelstva na stranu opozice znamenalo zavraždění Pedra Joaquína Chamorra, vydavatele listu *La Prensa*²¹, na počátku roku 1978 (Anderson 2010: 60–63). V USA se prezidentského úřadu ujal Jimmy Carter a jeho změna politiky stála za tím, že se teď již spojená opozice nemusela obávat amerického zásahu. Naopak Tachito přišel o klíčového spojence a 17. července 1979 abdikoval a odletěl ze země. O dva dny později sandinovská vojska obsadily hlavní město Managua a moc převzala prozatímní pětičlenná vládní junta²², která byla ustanovena v kostarickém exilu. Klíčovou roli v ní hráli již zejména sandinisté, pojďme si je tedy blíže představit (Kallen 2009: 27–34).

Sandinovská fronta národního osvobození, zkráceně FSLN²³, vznikla v roce 1961 nejprve jako Fronta národního osvobození²⁴. Cílem organizace byl boj proti imperialismu a za národní suverenitu. Založena byla Carlosem Fonsecou, Tomásem Borgem a Silvio Mayorgou, kteří tou dobou byli v exilu v Hondurasu. Až do 70. let nebyla guerilla úspěšná. Větší váhu začala hrát až po přijetí strategie dočasné aliance s ostatními opozičními skupinami, místo osamocené boje po vzoru Kubánské revoluce (Zimmermann 2000: 69–88). Silného spojence sandinisté získali v katolické

---

²¹ La Prensa jsou nikaragujské noviny, které za dob somozovské diktatury a následně i vlády sandinistů vedly opoziční rétoriku. Jejich síla byla taková, že ani jeden režim jim nezakázal činnost (Chavez Metoyer 2000: 42).

²² Členy junty byl Daniel Ortega a Moisés Hassan, oba militantní sandinisté. Dále pak Alfonso Robelo Callejas, což byl představitel umírněné opozice a podnikatel. Violeta Barrios de Chamorro, vdova po Pedro Joaquínovi Chamorro. Posledním členem byl spisovatel Sergion Ramírez Mercado, pozdější Ortégův viceprezident mezi lety 1985–1990 (Křížová 2011: 97).

²³ V originále celý název Frente Sandinista de Liberación Nacional.

²⁴ Inspirací jim byla alžírská organizace bojující za nezávislost na Francii, sandinův odkaz do názvu přidal později Carlos Fonseca (Zimmermann 2000: 69–70).

církvi, jejíž část po Medellínské konferenci²⁵ prosazovala teologii osvobození²⁶, kterou částečně sandinisté vzali za svou.

První větší akci FSLN provedla na konci roku 1974, kdy rebelové přepadli vánoční večírek vlivného politika režimu, kterého zabili a za ostatní získali výkupné, propuštění několik zajatých sandinistů a zveřejnění jejich prohlášení v novinách. V reakci na tuto událost Tachito vyhlásil výjimečný stav a rozhořel se boj, který byl ukončen až převzetím moci sandinisty. Dialog mezi guerillou a režimem zprostředkovával managujský arcibiskup Miguel Obando y Bravo (Betances 2007: 79–81). Vyjednával jak při přepadení z roku 1974, tak při obsazení Národního paláce, kde sídlil nikaragujský kongres, z roku 1978. Obando pokaždé donutil Tachita ustoupit. Na počátku roku 1979 vzniklo uskupení Národní vlastenecká fronta (FPN), které zastřešovalo veškerou opozici v zemi. Sandinisté se po krátkém rozmýšlení stali členy rovněž. Situace v Nikaragui vygradovala 19. července 1979. S kolapsem Národní gardy se sandinisté stali nejsilnější silou ve státě, aniž by potřebovali spolupracovat s FPN (Galván 2012: 113–117). Definitivnímu převzetí moci sandinisty již nic nebránilo.

Revoluční vláda se snažila ihned odstříhnout od starého režimu. Bezprostředně následovalo zrušení ústavy, kongresu a funkce prezidenta. Národní gardu nahradila Sandinistická lidová armáda. Vytvářela se občanská sdružení, která ale postupně byla inkorována pod vliv FSLN. Lidem byla alespoň zdánlivě umožněna participace v politice, podobně tak počet společensky aktivních žen strmě stoupl. Následovaly další reformy, za všechny zmiňme znárodnění majetku Somozů, jejich podporovatelů a zahraničních firem. Další z důležitých změn byla problematická agrární reforma, se kterou především domorodé obyvatelstvo na východě země nesouhlasilo. Režim zaváděl postupnou industrializaci a modernizaci země

---

²⁵ Medellínská konference (1968) reagovala na 2. vatikánský koncil (1962–1965), latinskoameričtí biskupové se zde dohodli na přehodnocení sociální doktríny církve a vybudování sociálně spravedlivé společnosti (Smith 1991: 11–45).

²⁶ Základní tezí je osvobození lidí od bídy, nevzdělanosti a sociální nespravedlnosti. Touha po nastolení společnosti, která bude založená na křesťanských principech (Jandourek 2010: 49).

s cílem dosáhnout relativní soběstačnosti (Bethell 1991: 261–268). Nesporným úspěchem sandinistů se stal boj s negramotností. Jejich alfabetizační program byl kladně hodnocen na půdě OSN, podobně tomu tak očkovací program (Livingstone 2011: 110). Před sandinisty, kteří od dubna 1980²⁷ již drželi moc jen ve svých rukou, ale nyní vyvstal obrovský problém. Umírněného amerického prezidenta Cartera nahradil roku 1981 republikán Ronald Reagan, který podporoval aktivní boj proti vlivu SSSR a Kuby (Suchý 2004: 50–54). Již od svého zvolení Reagan vystupoval ostře proti sandinistům a bylo zjevné, že dojde ke konfrontaci.

Reaganovo znepokojení podpořila okamžitá orientace Nikaraguy na Východní blok. Již v březnu 1980 byli sandinisté na státní návštěvě v Moskvě, kde dohodli mnoho bilaterálních dohod mezi oběma zeměmi. Nikaragua navázala úzký kontakt se všemi státy Varšavské dohody. Ty se staly důležitým obchodním partnerem, který Nikaragui poskytl mimo jiné zbraně. Podstatným spojencem byla taktéž castrovská Kuba (Katz 1990: 98–101). Američanům se pochopitelně nelíbila ani nikaragujská aktivní pomoc levicovým guerillám v sousedním Salvadoru, kde USA podporovaly ultrapravicovou vládu. Znárodnění amerických firem byl dalším faktorem narůstajících rozporů mezi vládami USA a Nikaraguy (Gates 1996: 244–245). Místo přímého vojenského zásahu USA zvolily ekonomické tlaky²⁸, ale také vyzbrojení, výcvik a financování opozice sandinistů. Jednalo se zejména o bývalé členy Národní gardy a osoby zasažené reformami sandinistů. Drtivá většina se nacházela v exilu, odkud mohli v klidu plánovat své akce. Rebelové si své tábory zřídili v sousedním Hondurasu, ale také v Kostarice. Mnoho z nich prošlo výcvikem CIA²⁹ i na americkém území³⁰. Sandinisté své protivníky označili za kontrarevolucionáře, sami

---

²⁷ Z vládní junty odstoupila Violeta Barrios de Chamorro a Alfonso Robelo Callejas (Morris 2010: 117).

²⁸ Reagan po svém nástupu ihned zastavil pomoc proudící do Nikaraguy a od roku 1985 bylo uvaleno embargo na veškerý obchod s Nikaraguou (Livingstone 2011: 108–109).

²⁹ Zpravodajská služba USA. V originále Central Intelligence Agency.

³⁰ Výcvikové tábory se nacházeli na Floridě, Kalifornii a Texasu (Kornbluch 1987: 24).

rebelové následně přijali označení za své a zkráceně si říkali *Contras*. Občanská válka mohla vypuknout naplno (Brody 1985: 132–156).

S vypuknutím bojů se dramaticky zhoršila bezpečnostní situace v zemi. Sandinisté s narůstající opozicí ihned omezili občanská práva a svobodu médií. Ekonomické embargo ze strany USA ještě dále poškodilo zemi a vláda byla nucena omezit své plánované reformy. Na rok 1984 byly naplánovány volby, které měly současný režim legalizovat i v očích mezinárodního společenství. V prezidentských i parlamentních volbách zvítězili sandinisté³¹. Prezidentem se stal Daniel Ortega. Ač USA nevyslaly své pozorovatele, výsledky voleb odmítly uznat. Mezinárodní pozorovatelé naopak volby uznaly za férové (Vanden, Prevost 1993: 71–74).

V polovině 80. let konflikt eskaloval, ale bylo zřejmé, že ani jedna strana není schopná porazit svého protivníka. Jednání v tuto chvíli ještě nepřicházela v úvahu. Sandinisté nechtěli vést dialog s *Contras*, které považovali jen za prodlouženou ruku USA. A naopak *Contras* pokud by jednali se sandinisty, prakticky by je tím uznali za legitimní vládu Nikaraguy. Patová situace a následné snížení pomoci každé z bojujících stran, přinutila oba znesvářené tábory přeci jenom zasednout k rozhovorům a přijmout mírový plán, jenž byl podepsán v Guatemalském městě Esquipulas roku 1987. Naplánovány byly svobodné a demokratické volby, do kterých se opozice sdružila do Národní opoziční unie (UNO). Volby proběhly roku 1990 a z vítězství se radovala opozice, prezidentkou byla zvolena Violeta Chamorro³² (Anderson 2005: 3–8). FSLN nadále pokračovala jako politická síla, zřekla se revoluční cesty. Umírnění svých názorů a plánů jim přineslo návrat k moci roku 2006, kdy se Daniel Ortega

---

³¹ V obou volbách FSLN, potažmo Daniel Ortega, získali více jak 60% hlasů. V kongresu získali 61 křesel z celkových 96 (Close, Bridge 1985: 152–158).

³² Violeta Chamorro zvítězila s 55 %, naproti tomu Daniel Ortega získal 41 % hlasů. Volební účast přesáhla 86 % (Ameringer 1992: 453–455).

stal opět prezidentem³³. V dalších volbách v roce 2011 silnou pozici sandinistů potvrdil svým znovuzvolením³⁴ (Wiarda, Kline 2014: 379).

2.2 Salvador

Dějiny státu Salvador jsou velmi podobné zmíněným událostem v Nikaragui. Stejně jako ona byl součástí španělského koloniálního panství a po zisku plné nezávislosti³⁵ propukly boje mezi konzervativci a liberály. Velkou politickou silou stejně jako v ostatních latinskoamerických státech disponovala pozemková elita, v tomto případě pěstitelé kávy. Časem z nich vytvořená vrstva oligarchů velice často rozhodla o dalším fungování systému, ne zřídka se stalo, že jejich nespokojenost vedla ke změně režimu a po většinu 20. století držela moc v Salvadoru ve svých rukou. Socioekonomická nerovnost byla na daleko větším bodu než v případě Nikaraguy. Nůžky mezi úzkou nejbohatší vrstvou obyvatel a zbytkem populace se po celé 20. století rozevíraly více a více. Nemůže být tedy překvapením, že se v Salvadoru poměrně solidně dařilo levicovým guerillám, kterých na tak malém území fungovalo několik. Jejich síla se obrovsky zvětšila po jejich spojení.

Země byla silně závislá na exportu kávy, po celosvětové krizi a prudkému pádu cen této komodity se v zemi rozpoutaly masivní nepokoje. Dosavadní liberální vláda byla svržena pučem roku 1931, kdy se k moci dostaly konzervativní síly z armádního prostředí. Nespokojenost prostého obyvatelstva, obzvláště rolníků a farmářů vedlo až k jejich masovému protestu vůči vládě. V těžké ekonomické situaci v jaké se nacházeli, velice snadno naslouchali marxistickým idejím, které se šířily po celé zemi. Nikaragua má Sandina, v Salvadoru se stal národním hrdinou Agustín

---

³³ Vítězství Daniela Ortegy ve volbách 2006 bylo zapříčiněno změnou volebního zákona, díky kterému mohl v prvním kole uspět i kandidát, který má nad 35 % hlasů a má více než 5% náskok na dalšího v pořadí. K triumfu FSLN pomohla i roztržitá opozice. Ortega získal 38 % hlasů (Cox 2013: 131–133).

³⁴ V roce 2011 Daniel Ortega drtivě zvítězil s téměř 63 % (BBC 2011).

³⁵ Plnou nezávislost Salvador získal roku 1841 (Sayre, Taylor 1951: 158).

Farabundo Martí³⁶, kterého právě marxismus silně oslovil a aktivně se podílel na vzniku komunistické strany (Moodie 2010: 18–25). Po roce 1931 se postavil do čela povstání vedeného komunisty proti konzervativní vládě, v jejímž čele stanul Maximiliano Hernández Martínez. Povstání bylo armádou na rozkaz Martíneze brutálně potlačeno. Zabito bylo kolem třiceti tisíc lidí včetně Martího. Jednalo se ve větší míře především o domorodé obyvatelstvo. Odkaz Farabunda Martího však nebyl zapomenut, jeho jméno nesla spojená organizace levicových guerill bojujících v občanské válce v 80. letech a nyní je jednou z nejsilnějších stran³⁷ ve státě (Lindo-Fuentes et al. 2007: 28–38). Potlačení tohoto povstání znamenalo obyvatelstvo a vyvrcholilo ve vypuknutí občanské války, v níž se všechna frustrace dostala na povrch. Ještě před tím však v zemi pokračovaly konzervativní vojenské vlády.

Martínez, jenž úspěšně potlačil povstání, stál v čele státu až do roku 1944. V následujících desetiletích se v čele státu nadále střídali představitelé vojenské junty se stejně represivním režimem, jaký představoval ten Martínezův. Levicová opozice byla postavena mimo zákon a neustále pronásledována armádou. Stále neutěšená situace v zemi, zhoršená válkou s Hondurasem, vedla k opětovnému nárůstu nepokojů. Počátek občanské války své kořeny tak má již v 70. letech, kdy levicové guerilly započaly svůj ozbrojený boj. V zemi samozřejmě dále operovala Komunistická strana Salvadoru, mimo ní však vznikly i další levicové skupiny. Jako první z nich v roce 1970 vznikly Lidové osvobozené síly Farabunda Martího (FPL), následovaly Lidová revoluční armáda (ERP), Národní odpor (RN) a Revoluční strana středoamerických dělníků (PRTC). Všechny tyto organizace se spojily do jedné, která stála v občanské válce proti Spojenými

---

³⁶ Agustín Farabundo Martí pocházel z poměrně zámožné rodiny. Studoval na univerzitě v San Salvadoru, kde se seznámil s marxismem. Nespokojen s poměry v zemi odešel z univerzity. Za své konání byl i krátce v exilu, po návratu se aktivně podílel na revolučních událostech v zemi (Leonard 2006: 660).

³⁷ FMLN od roku 2009 vítězí v prezidentských volbách. Výsledky však jsou velmi těsné, v posledních volbách v roce 2014 činil rozdíl mezi Cerén a kandidátem strany ARENA pouze 0,2 % hlasů (BBC 2014).

státy sponzorované ultrapravicové vládě (Moroni Bracamonte, Spencer 1995: 3–6). Pojdme si tedy představit nejprve ji. Následně se podíváme na nástroje vlády v boji a nakonec průběh a ukončení bojů.

V roce 1980 se pod tlakem vládních sil pětice opozičních levicových ozbrojených skupin dohodla na zastřešení do jedné. Spojením získaly potřebnou sílu k boji s vládními jednotkami. Jedna organizace byla prospěšná i z mnoha dalších důvodů, jedním z nich například koordinace akcí. Problémem však je rozdílnost jednotlivých skupin, stupeň jejich radikalizace a cíle, kterých chtějí dosáhnout. Národní osvobozenecká fronta Farabunda Martího (FLMN) byla plně ustanovena 10. října 1980. Jejím cílem bylo svrhnout režim již v následujícím roce a po vzoru sandinistů nachystala rozhodující ofenzívu. Své bojovníky, mezi nimi i mnoho žen i dětí, cvičila v odlehlých málo přístupných místech (Villiers Negroponte 2012: 3). Centralizace opozice značně přispěla k zintenzivnění bojů.

Již před polovinou 80. let si byly obě strany vědomy, že svého soka nepřemůžou. Ale stejně jako v Nikaragui bylo moc brzo, aby obě strany ustoupily od svých požadavků a byl sjednán kompromis. Oběma stranám navíc stále proudila dostatečná finanční a materiální pomoc. Eskadry smrti nadále tvrdě pronásledovaly opozici a na nějaký čas se jim i podařilo akce FMLN utlumit. S krachem mírových jednání, ale FMLN přichystala roku 1989 ofenzívu, díky níž se dostala až k hlavnímu městu. Povstalcům se San Salvador dobýt nepodařilo a byli poraženi (Wood 2003: 190–205). Rebelové donuceni událostmi znovu zasedli k jednání, které vyvrcholilo mírovými smlouvami roku 1992. FMLN, stejně jako FSLN, se transformovala na politickou stranu (Stedman et al. 2002: 388–390). Dlouhá léta prohrávala s pravicovou stranou ARENA. Situace se změnila v roce 2009, kdy se úřadu prezidenta ujal představitel FMLN Mauricio Funes, kterého vystřídal o pět let později znovu člen FMLN Salvador Sánchez Cerén (Offutt 2015: 38–39).

Moc v Salvadoru již od 30. let 20. století držela v rukou kávová oligarchie a armáda. Většinu z vlád, které se v Salvadoru vystřídaly lze pokládat za radikálně pravicové. V době studené války i takto autoritářské režimy měly podporu Spojených států, které do Salvadoru posílaly finance na modernizování armády a pomáhaly s výcvikem důstojníků. Změna nastala roku 1979, kdy prezidenta Carlose Humberta Romeru³⁸ svrhla levicová část armády, která reagovala na vzrůstající násilí vyvolané excesy eskader smrti, které prováděly ohromné masakry. Revoluční vládní junta, jenž se ujala moci, měla za cíl pozemkovou reformu a znárodnění. Podobné plány však pobouřily konzervativní síly a v roce 1980 došlo k výměně³⁹ vedoucích představitelů junty (Nieto 2003: 121–123). Autoritářský režim pravidelně organizoval volby, tím došlo ke zdánlivé legitimitě režimu. Je nutné zdůraznit, že levicová opozice neměla umožněno kandidovat. Junta svou činnost ukončila roku 1982 po zvolení Álvara Mangaña z nově vzniklé strany ARENA⁴⁰, kterou založil Roberto D'Aubuisson⁴¹. Volby pokračovaly i během občanské války. Dalším prezidentem byl zvolen José Napoleón Duarte z Křesťanskodemokratické strany, který zvítězil i díky pomoci USA, jež mu pomáhaly s volební kampaní (Manwaring, Prisk 1988: 186–208). Velkou úlohu při jednání s rebely sehrál následující prezident Alfredo Cristiani ze strany ARENA, zvolen byl roku 1989. Bojů na straně vlády se účastnila nejen salvadorská armáda, ale rovněž i již několikrát zmíněné eskadry smrti⁴². Jejich členové byli prezentováni jako pravicoví extremisté. Vláda se od nich distancovala. Jak se ukázalo později, eskadry smrti byly navázány na mnoho čelních představitelů režimu a armády (Villiers

---

³⁸ Carlos Humberto Romero byl zvolen ve volbách roku 1977. Jeho vládu však provázal extrémní teror eskader smrti (Lentz 1994: 256).

³⁹ Junta byla složena ze dvou zástupců armády a tří civilistů, kteří na počátku roku 1980 rezignovali a byli nahrazeni konzervativními zástupci (Bartrop 2012: 68).

⁴⁰ Nacionální republikánská aliance (ARENA) byla založena v roce 1981. Hlavním zakladatelem byl Roberto D'Aubuisson. Jedná se o pravicovou konzervativní stranu s nacionalistickými prvky (Livingstone 2011: 120).

⁴¹ Roberto D'Aubuisson byl majorem v salvadorské armádě, ze které byl vyhozen kvůli svému chování. Stál za vznikem a v čele eskader smrti (Atkins 2004: 72).

⁴² Eskadry smrti se staly postrachem obyvatelstva nejen v Salvadoru. Masakry obyvatelstva byly na denním pořádku bez ohledu na vinu postižených. Po válce byla prokázána provázanost s čelními představiteli státu a armády. Akcím velel Roberto D'Aubuisson (Mazzei 2009: 165–180).

Negroponte 2012: 90–95). Ještě daleko horší bylo zjištění, že eskadry smrti měly blízko i ke Spojeným státům, které některým členům poskytly výcvik. Dokonce část finanční pomoci pro Salvador mířila k eskadrám smrti.

Samotné boje vypukly již roku 1979. Běsnění eskader smrti a zvýšená aktivita guerill vedla k ohromnému násilí. Uklidnit situaci se snažila junta, jež se po převratu dostala k moci. Následné uchopení moci ultrapravicovými silami vedlo k rozpoutání dalších bojů. K vyhrocení situace přispělo i zavraždění arcibiskupa Óscara Romera eskadrami smrti. Jak později vyšlo najevo, tato akce byla pod vedením Roberta D'Aubuisson, blízkého spojence Spojených států. Na konci téhož roku došlo ke spojení guerill do jedné organizace FMLN. I přes zvýšený teror a neustálé poškozování lidských práv v zemi, Reaganova administrativa stále plně podporovala salvadorskou vládu. Během mírových jednání roku 1987 FMLN požadovalo odzbrojení eskader smrti a jejich právní odpovědnost za činy, jichž se dopustily. Vláda naopak vyhlásila amnestii. Po ztroskotání jednání se obě strany opět uchýlily k násilí. Poslední akci eskadry smrti provedly až roku 1989, stejně tak FMLN provedlo velkou ofenzívu tento rok naposledy. Na počátku roku 1992 pak konečně došlo k podepsání míru na mexickém zámku Chapultepec. Moc pak zůstala až do roku 2009 v rukou strany ARENA (Livingstone 2011: 118–134).

2.3 Velmocenská hra ve Střední Americe

V předchozích podkapitolách jsme přiblížili události v samotných státech, nyní se podívejme na účast USA a SSSR v těchto konfliktech. Ať již podporou ideologickou, materiální a finanční jsou velmoci zodpovědné za tragédii, která se odehrála v Nikaragui a Salvadoru. V první řadě budou objektem našeho pozorování Spojené státy americké. Jejich zájem o americký kontinent byl stvrzen Monroeovou doktrínou a následující desetiletí USA svůj zájem dále zintenzivnily. Až do nástupu Franklina Delana Roosevelta USA neváhaly vojensky intervenovat. V dalších letech již přímé zásahy nebyly tak časté. S nástupem studené války USA

přistoupily na podporu jakýkoliv režimů, které potíraly levicové myšlenky ve své zemi. Docházelo tak k podpoře autoritářských režimů jakými byly Pinochetův v Chile nebo Vargasův v Brazílii. Rusko, potažmo Sovětský svaz, se o oblast začalo důkladněji zajímat po svém mocenském vzestupu ve 20. století. Sovětská angažovanost spočívala v dodávce zbraní a v ekonomické podpoře spřízněných režimů.

S pádem koloniálního panství Španělska USA využily mocenského vakua, které na americkém kontinentu panovalo. Americký prezident James Monroe zakotvil postoje, které měly zahraniční politiku USA utvářet po více než dalších sto let. Monroeova doktrína⁴³ vyloučila zásahy evropských zemí do záležitostí nezávislých států. Jakékoliv jejich vniknutí na americký kontinent bude považováno za nepřátelský akt proti USA. Zároveň smyslem doktríny bylo ospravedlnění intervencí USA do států Latinské Ameriky (Burgan 2007: 4–14). Mnoho jeho následovníků v tomto duchu pokračovalo. Zmínit můžeme Jamese Polka a jeho expanzi a následné připojení velké části mexického území. S řadou intervencí na přelomu 20. století jsou spojena jména prezidentů McKinleyho, Theodora Roosevelta a Williama Tafta (Davis 2010: 3–34). Agresivní politika ustala až s politikou dobrého sousedství. Umírněná politika vydržela až do konce druhé světové války. Silové pojetí ve vztazích s Latinskou Amerikou bylo obnoveno v souvislosti se soupeřením se Sovětským svazem (Cox et al. 2013: 69–75).

V Nikaragui USA podporovaly režim rodiny Somozů až téměř do jeho úplného konce. Pomoc z USA proudila do Nikaraguy až do roku 1978, kdy Carter se změnou své politiky ukončil podporu Somozovi⁴⁴. Po svržení režimu se americká administrativa rozhodla zvolit pragmatický přístup a nabídlo sandinistům pomoc, která však byla podmíněna americkou kontrolou na směřování tohoto příspěvku. Po odmítnutí nabídky bylo jasné,

---

⁴³ Monroeova doktrína byla sepsána roku 1823 prezidentem Jamesem Monroem jako způsob vedení zahraniční politiky. Zprvu se jednalo spíše o obranný a izolacionistický efekt pro USA, později dostala rozměr expanzionistický a paternalistický (Livingstone 2011: 21–22).

⁴⁴ Anastasio Somozovi byl dokonce odmítnut azyl v USA, kam odletěl na poslední chvíli z Managuy. Nakonec se uchýlil do azylu v Paraguayi (Kohut, Vilella 2010: 236).

že si FSLN vytvořila obrovského nepřítele. Reagan ihned po nástupu započal s procesem formování ozbrojené opozice a *Contras* započalo s bojem již na jaře roku 1981. Výcvikem a výzbrojí se ujala CIA, která sama prováděla sabotáže na Nikaragujském území. V roce 1984 Kongres USA zakázal vojenskou pomoc pro *Contras*, avšak americká vláda v podpoře pokračovala (Livingstone 2011: 101–109). Peníze na podporu získala americká vláda prodejem zbraní do Íránu, což vyústilo v aféru obrovských rozměrů Írán versus *Contras* v roce 1987⁴⁵. USA byly následně donuceny stáhnout svou podporu *Contras*, a tím bylo umožněno zdárné mírové jednání (Klobuchar 2008: 44–58).

V Salvadoru Američané i za Carterovy vlády podporovali pravicovou militantní vládu. Do země neustále proudila pomoc všeho druhu. Arcibiskup Óscar Romero napsal otevřený dopis prezidentu Carterovi, aby vojenskou pomoc vládě zastavil, jelikož jsou v Salvadoru potlačována lidská práva. Měsíc na to byl Romero zavražděn eskadrami smrti. Americká vláda o napojení salvadorského režimu na eskadry smrti věděla, ale nadále jej podporovala (Gómez 2003: 110–112). Po skončení konfliktu bylo i zjištěno, že CIA část členů eskader smrti cvičila. USA nadále udržovaly blízký vztah s Robertem D'Abuissonem, jenž byl zodpovědný za teror prováděný armádou a eskadrami smrti. Často se scházel s americkými vyslanci a agenty CIA, od kterých získával seznamy komunistických rebelů, které je potřeba zlikvidovat. USA rozjely propagandistickou kampaň, při které většinu padlých připsala na vrub guerillám. S koncem podpory sovětského svazu FMLN, byly i Spojené státy donuceny ukončit své intervence v zemi (Bodenheimer, Gould 1989: 76).

---

⁴⁵ Po odmítnutí finanční pomoci *Contras* Kongresem potřebovala americká vláda finance, kterými by povstalec podporovala. Prodejem zbraní Íránu, kde již u vlády byl protiamericky naladěný režim s Ajatolláhem Chomejním v čele, si USA slibovaly zisk financí pro podporu *Contras* a propuštění amerických zajatců v Libanonu. Aféra propukla v roce 1986 a naplno se skandál spustil v roce 1987, kdy byl Kongresem vyšetřován (Livingstone 2011: 114–116).

Sovětský svaz měl za svůj cíl rozšířit socialistickou revoluci do celého světa a porazit kapitalismus a jeho symbol Spojené státy americké. Velkým úspěchem byl úspěšný převrat⁴⁶ na Kubě, kdy proamerického diktátora Batistu svrhlo Hnutí 26. července pod vedením Fidela Castra. Na Kubě okamžitě proběhly reformy ze socialistické dílny, Castrův režim navázal úzký vztah se Sovětským svazem, který se tím dostal až na "dvorek" Spojených států. Kuba se stala odrazovým můstkem pro rozšíření marxistických revolučních myšlenek po celém americkém kontinentu a díky lokaci⁴⁷ Kuby se ulehčila i logistika podpory pro případné sympatizanty. Na celém kontinentu vypukla marxistická ohniska odporu. Sovětský svaz směřoval vojenskou a ekonomickou pomoc každému hnutí, které bojovalo pod rudou vlajkou jakýmkoliv prostředky. Na diplomatickém poli SSSR tyto skupiny obhajoval, že bojují proti léta trvajícím útlaku a za zlepšení životní situace běžných obyvatel. Samotný Sovětský svaz a spřízněné levicové režimy Latinské Ameriky však měly stejně problematický vztah k lidským právům. Se stejnou či ještě daleko větší tvrdostí zacházely s opozicí (Chomsky 2011: 36–37). Vyvstal tedy zvláštní paradox, kdy se obě bojující strany vzájemně osočovaly z porušování lidských práv a trvaly na své verzi pravdy.

Vztahy mezi sandinistickým režimem a Moskvou již od prvních dní od převratu byly velmi dobré. Zakladatel FSLN Carlos Fonseca ještě před založením organizace byl dvakrát v Sovětském svazu⁴⁸, ale až do uchopení moci nebyly vztahy mezi zeměmi navázány (Zimmermann 2000: 44–46). První setkání se událo pár dní po převratu v Havaně. Sandinističtí představitelé již v roce 1980 přicestovali do Moskvy, kde se domluvili na úzké spolupráci nejen mezi oběma zeměmi, ale s celým východním blokem.

---

⁴⁶ Kubánská revoluce vyvrcholila roku 1959 ustanovením nového socialistického státu (Chomsky 2011: 36).

⁴⁷ Blízkost Kuby k břehům USA vytvářela třetí plochu mezi USA a SSSR. Vyvrcholením byla karibská krize, kdy kvůli instalaci sovětských jaderných zbraní na Kubě málem došlo k jaderné válce (Stein 2008: 5).

⁴⁸ Carlos Fonseca navštívil SSSR jako student na konci 50. let v rámci 6. světového festivalu mládeže a studentů (Blasier 1987: 139).

Od roku 1980 se obchod s Východní Evropou zvýšil o 26 %, naopak prudký 25% pokles nastal ve vztahu k USA (Blasier 1987: 147). Mimo východoevropských států se důležitými obchodními partnery stala Severní Korea a samozřejmě Kuba, ze které do země proudili specialisté⁴⁹. S vypuknutím ozbrojeného konfliktu v Nikaragui Moskva sandinisty zásobila zbraněmi. Většina transakcí směřovala do země přes Kubu. Postupem času se stával vztah více složitý. FSLN požadovalo nové typy zbraní, což Sověti odmítli, jelikož Nikaragua neměla za zbraně čím zaplatit a Sověti již nebyli schopni je zdarma zásobovat (Miranda, Ratliff 1994: 115–120). Spolupráce mezi oběma stranami tak pomalu, ale jistě ustávala a dále se vyznačovala spíše ideologickou spřízněností obou režimů.

Účast Sovětů v Salvadorském konfliktu byla mnohem skrytější. Guerilly a následně FMLN získávala podporu v podobě zbraní. Ty ovšem neproudily přímo z Moskvy. Hlavními kanály, kterými zbraně do země proudily, byly Honduras, Nikaragua a Kuba. Aktivně do konfliktu v Salvadoru zasáhli sandinisté i s podporou Kubu a SSSR. Přímé akce SSSR se v Salvadoru však zřejmě neuskutečnily. Dodávky zbraní jsou ale nepopíratelné (Miller 1989: 188–190). Ideologicky byla FMLN Sovětskému svazu ještě daleko bližší než FSLN. Pro přímou podporu, ale sandinisté byli vhodnější. FMLN nebyla zcela čitelná organizace a její šance na úspěch kvůli silně represivnímu režimu byly minimální. Sověti spíše psychologicky tlačily na Spojené státy a mezinárodním nátlakem na vládu Salvadoru (Regan 2000: 127–128).

2.4 Óscar Arias a mírová jednání

V závěrečné podkapitole této části bakalářské práce bude objektem našeho zájmu kostarický prezident Óscar Arias a jeho angažování se v občanských válkách ve středoamerických státech, které vyvrcholilo podpisem mírových smluv. Přiblížíme dobu jeho vlády a situaci v Kostarice, která měla zcela jistě vliv na utváření jeho politiky uvnitř státu i

---

⁴⁹ Z Kubu do Nikaraguy proudili zejména lékaři a učitelé (Kirk, Erisman 2009: 80).

na zahraničně politickou koncepci jeho vlády. Podrobněji se rovněž podíváme na samotné mírové snahy, které započaly již v první polovině 80. let 20. století, ale k úspěšnému naplnění dospěly až o několik let později. Objasníme, jaké cíle si mírové smlouvy kladly a zda se je podařilo dodržet a zdárně implementovat.

Óscar Arias se narodil v roce 1940. Jde o velmi vzdělaného člověka. Vystudoval univerzitu doma v Kostarice, ale i ve Velké Británii. Óscar Arias vstoupil a je dodnes členem Strany národního osvobození⁵⁰ a v rámci téže strany kandidoval na prezidentský úřad. Poprvé⁵¹ byl zvolen roku 1986, kdy zvítězil s 52 % a jeho mandát trval až do roku 1990. Úřadu se ujal v době končící studené války a zejména v éře vleklých občanských válek v blízkých státech Střední Ameriky. Jako velký problém se ukázalo uprchlictví z dějišť bojů. Kostarika, podobně jako Honduras, pod tíhou válečných utečenců trpěla nejen ekonomickými, ale i sociálními potížemi. Cílem Ariase bylo vybudovat soběstačnou Kostariku s tím, že země se měla ekonomicky transformovat. Podporoval umírněné neoliberální reformy, kterými chtěl podpořit růst ekonomiky. Část příjmů státu investoval do budování infrastruktury a do sociálních programů. Země se měla stát více otevřená turistům z celého světa. Arias odmítl vybrat si mezi USA a SSSR. Jeho kritika velmocenské politika je typická pro celé jeho první funkční období (Del Testa 2001: 10). Tímto svým postojem si získal sympatie napříč celého kontinentu.

Po svém zvolení si byl vědom, že pokud chce zajistit rozvoj své země, je životně důležité, aby došlo k ukončení válek ve Střední Americe. Kostarika v důsledku válek přicházela o důležité trhy, s nimiž mohla spolupracovat. Mnoho prostředků vyčerpávali uprchlíci z Nikaraguy, navíc pohraniční oblasti byly využívány bojovníky *Contras* při ústupu před vládními jednotkami. Společně s dalšími představiteli se tedy rozhodl

---

⁵⁰ Strana národního osvobození (PLN) byla založena roku 1951 José Figueresem. Strana je členem Socialistické internacionály. Nyní se strana nachází v opozici (Palmer, Molina 2004: 183–185).

⁵¹ V roce 2006 byl Óscar Arias zvolen podruhé prezidentem Kostariky (Anderson, Herr 2007: 192).

oprášit mírové smlouvy, které přichystala skupina Contadora a vyzval dotčené státy k novému jednání. Podmínky, které smlouvy stanovovaly, byly upraveny a v roce 1987 dostaly i svého naplnění podepsáním mírových smluv v Esquipulas (Cox 2007: 1–10). V Nikaragui se implementace smlouvy zdařila a vyvrcholila svobodnými volbami v roce 1990. V Salvadoru byla situace složitější. Obě strany se obvinily s porušení klidu zbraní a válka pokračovala. Ukončení konfliktu přineslo až podepsání mírových smluv v Chapultepec roku 1992, tedy až pět let po smlouvách z Esquipulas. Za svůj aktivní přístup k řešení občanských válek získal Óscar Arias Nobelovu cenu míru za rok 1987 (Moreno 1994: 106–130). Není překvapením, že větší slávu Arias získal v zahraničí, na domácí scéně se jeho význam zvětšil až po uplynutí několika let.

Nyní přejdeme k samotným mírovým jednáním, která nastolila klid v oblasti. Krátce se zastavme u první vážnější snahy ukončit ničivé konflikty ve Střední Americe, se kterou přišla skupina Contadora. Vytvořena byla v roce 1983 a jejími členy byli ministři zahraničních věcí Kolumbie, Mexika, Panamy a Venezuely. Následně se přidali i zástupci Argentiny, Brazílie, Peru a Uruguaye v rámci tzv. skupiny Lima. Jejich cílem bylo vyřešit ozbrojené konflikty, které pustošily Guatemalu, Nikaraguu a Salvador a zabránit možné přímé intervenci USA do Nikaraguy. Contadora vyzvala OSN a OAS k pomoci s vyjednáváním míru, v této době však tyto instituce neměly téměř žádné instrumenty k aktivnímu konání (Domínguez 1998: 154–157). Na nátlak vlády USA, která se obávala ztráty vlivu v oblasti, byla smlouva odmítnuta s tím, že by vůbec neměla sílu postihnout zločiny sandinistů. Naposledy se Contadora zapojila do procesu vyjednávání na konci roku 1986, kdy již v rámci skupiny Rio⁵² společně se zástupcem OSN navštívili hlavní města postižených států, což lze brát za základ budoucí spolupráce v oblasti (Stedman et al. 2002: 356–357).

---

⁵² Jedná se o spojení skupin Contadora a Lima, následně se do skupiny přidaly i další latinskoamerické státy (Domínguez 1998: 155).

Po selhání iniciativy skupiny Contadora se otevřel prostor pro další jednání, která mohla využít minimálně základ z mírových smluv připravených Contadorou. Neaktivněji se toho ujal kostarický prezident Óscar Arias⁵³. V prvotní fázi, na počátku roku 1986, navštívil Arias středoamerické prezidenty, se kterými vedl jednání. Z výsledku těchto rozhovorů připravil mírová plán, který představitelům o rok později v únoru 1987 představil. Mírová smlouva byla podporována jak skupinou Rio, tak OSN a OAS. K finálnímu podpisu došlo v guatemalském městě Esquipulas v srpnu 1987. To ukončilo druhou fázi mírového jednání a do povědomí tato dohoda vešla jako Esquipulas II⁵⁴ (Fry, Björkqvist 2013: 151–155). Cílem mírových smluv bylo dosáhnout národní usmíření, s čímž souvisí amnestie pro bojující strany. Dále se jednalo o zanechání bojů a pomoci vnějších aktérů, demokratizaci a uspořádání svobodných voleb. Představitelé Kostariky, Hondurasu, Salvadoru, ministři zahraničí států tvořících skupinu Rio a zástupci OSN a OAS se domluvili na zřízení kontrolních orgánů dbajících na implementaci smlouvy (United Nations 1987: 1–9). V Nikaragui průběh naplnění smlouvy proběhl v rámci možností uspokojivě a obě strany byly demobilizovány a mohly proběhnout volby.

Zdárnému jednání určitě napomohlo, že se jednání účastnili přímo aktéři, jichž se to celé týkalo. Mírové smlouvy z Esquipulas se podařilo uplatnit pouze v Nikaragui. Konečná mírová smlouva v Salvadoru byla podepsána až po pěti letech a v Guatemale až téměř po letech deseti. Co se týká míru v Salvadoru, prvním krokem bylo ukončení bojů, ke kterému došlo na konci roku 1989 (Binford 2002: 201–215). Smlouva byla podepsána salvadorskou vládou, zástupci FMLN a generálním tajemníkem

---

⁵³ Z důvodu Ariasovy iniciativy se vzešlému plánu z jednání říkalo také Ariasův plán (Cox 2007: 45).

⁵⁴ Esquipulas I se označoval proces vyjednávání podmínek mezi lety 1986–1987, kdy se stanovily základní principy ustanovení míru (Malley-Morrison et al. 2013: 569).

OSN⁵⁵ na mexickém zámku Chapultepec v lednu 1992. Po podepsání smlouvy mimo jiné proběhla plná demobilizace FMLN a snížení armádních sil Salvadoru (United Nations 1992: 2–45). V roce 1994 se uskutečnily první poválečné volby. Do voleb se zapojilo i FMLN, již transformované na politickou stranu. Volby však ovládla pravicová strana ARENA, která v zemi pak dlouhá léta nadále vítězila a obsazovala pozici prezidenta republiky. Situace v zemi se postupně stabilizovala a umírnění FMLN pomohlo k jejich lepším volebním výsledkům, které vyvrcholily až zvolením jejího kandidáta prezidentem.

---

⁵⁵ Generálním tajemníkem OSN byl do roku 1991 Javier Pérez de Cuéllar, kterého vystřídal Boutros Boutros-Ghali (Kille 2007: 256–257).

3. Analytická část

V závěrečné pasáži bakalářské práce se pokusíme odpovědět na otázky, jež nás zajímaly a které jsme si v úvodu vytyčily. První otázka, kterou zmíníme, se úzce týká našeho předpokladu, jenž zní, že úspěch diplomatických jednání byl podmíněn započatým procesem rozpadu bipolárního uspořádání světa. Konkrétně se jedná o otázku, zda angažovanost velmocí byla tak zásadní, že z jejího důvodu nebylo možné řešit situaci diplomaticky. Velmocí se týká i další námi položená otázka, jestli Spojené státy a Sovětský svaz skutečně jednaly pod vlivem realistické koncepce vedení politiky v mezinárodních vztazích. S tím souvisí i doplňující otázka týkající se spíše teoretických východisek, ze kterých jsme vycházeli. Ptáme se, zda se dá mluvit o střetu realismu a liberalismu na pozadí konfliktů ve Střední Americe. Válečných konfliktů se týkala též otázka, ve které se pokusíme odhalit překážky, které zabraňovaly rychlejšímu vyřešení situace.

Další série otázek se točí okolo osoby kostarického exprezidenta Óscara Ariase. Byl Óscar Arias skutečně nejdůležitějším a klíčovým prvkem v následných, již úspěšných, jednáních nastolujících mír? Jde o velmi důležitou otázku, díky které zjistíme, zda skutečně byl tak důležitým článkem v mírových rozhovorech. Ariase, jak už jsme několikrát zmínili, jsme spojili s liberálním myšlením. Jednal tedy skutečně Arias pod vlivem liberalistických myšlenek? Mimo odpovědi na otázky je naším cílem v této části bakalářské práce potvrzení či vyvrácení našeho předpokladu, jak jsme již výše uvedli.

Struktura této části bude takováto. Nejprve si ověříme, jestli konání Spojených států a Sovětského svazu skutečně odpovídá námi zvolenému teoretickému východisku, tedy realismu. Pokud se nám to podaří, lépe se dobereme k odpovědím na první část otázek, ve kterých se zabýváme zdoluhavým ukončováním občanských válek v Nikaragui a Salvadoru. Poté to samé provedeme s Ariasovým úsilím. Skutečně byl poháněn k

diplomatickému zásahu liberálními myšlenkami? Jestliže tomu tak je, rovněž nám to pomůže k odpovědím na otázky, týkající se Óscara Ariase a jeho mírových snah. V následujících podkapitolách si provedeme analýzu konfliktů jak z velmocenského pohledu, tak z pohledu Óscara Ariase. Při podrobném prozkoumání průběhu situací, tak jak probíhaly, daleko lépe přijdeme k odpovědím na naše otázky. V kapitole o velmocích bychom měli rozpoznat realistické vedení politiky ze strany Spojených států a Sovětského svazu, což v konečném důsledku přispěje k potvrzení či vyvrácení našeho předpokladu. Konečně pak zodpovíme na výše zmíněné otázky. Každá z nich bude navíc pro přehlednost rozebrána ve své vlastní podkapitole.

3.1 Aplikace teoretických východisek - velmocenská politika

Tato kapitola je podstatná především pro náš předpoklad. Ale rovněž pro zodpovězení otázky, zda velmoci skutečně jednaly skrze realistickou teorii. Pojdme se tedy zaměřit na počínání USA a SSSR. Z výše uvedeného je již patrné, že jejich počínání považujeme za realistické vedení politiky. Především realismus nejlépe vysvětlí soupeření obou velmocí během studené války a jejich intervenční politiku po celém světě. Na základních tezích realismu se tedy pokusíme ilustrovat vystupování velmocí. V případě Spojených států nás nejvíce zajímá jejich vztah a chování směřované k Latinské Americe. Americká účast v občanských válkách v Nikaragui a Salvadoru, ale nejen ta. Nelze celkově pochopit jednání Spojených států, pokud bychom brali v potaz pouze toto období. Vztah USA k latinskoamerickým zemím se datuje až do počátku 19. století s pádem koloniálního panství španělského impéria a nejen ekonomickým růstem již osamostatněných původně britských severoamerických kolonií.

Podobně tak by nám aplikace teoretického základu měla pomoci objasnit dychtivost Sovětského svazu exportovat svůj vliv a ideologii do celého světa. Komunistický imperialismus si tak nijak nezadal s tím kapitalistickým. Oblast Latinské Ameriky vyzařovala pro Sověty vhodné

místo, kde mohli uštvřít svému ideologickému rivalovi zásadní ránu, kterou by Spojené státy na domácí scéně těžko nesly, a nezůstala by dozajista bez reakce. Jak víme z případu ovládnutí Kuby prosovětskými silami Fidela Castra. Spojené státy byly silně znepokojeny blízkostí nepřátelského režimu a nechtěly již dopustit podobně orientované vlády v těsném sousedství. Postupně si zmíníme nejvýraznější realistické principy a pokusíme se je vyhledat v postupu velmocí a tím si propojit námi zvolenou teorii s konflikty Střední Ameriky.

K tomu, aby si aktér mezinárodních vztahů činil nárok na určitou oblast jako svou sféru vlivu, je potřeba navyšování a udržování svého mocenského postavení. Moc je hlavní a zásadní teze realismu. Každý stát dosahuje nějaké úrovně mocenského potenciálu. My se pohybujeme v době studené války a bipolárního rozdělení světa. To znamená, že se tu vyvinuly dvě supervelmoci, které svou mocenskou silou výrazně převyšují všechny ostatní aktéry mezinárodních vztahů. Dle realistů je bipolarita nejstabilnější systém, ovšem je třeba zachování mocenské rovnováhy, bez té se stabilita a celý systém zhroutí. V jakémsi vyvažování a udržování rovnováhy se nesla celá druhá polovina 20. století. Udržení či uzurpování rozličných regionů vede ke střetu mocenských zájmů. V tomto smyslu je třeba vnímat i boj velmocí o nadvládu nad latinskoamerickými státy.

Oblast Latinské Ameriky, jak již víme, si již od 19. století nárokovaly Spojené státy jako svou sféru vlivu. Evropské velmoci se pokud možno měly americkému kontinentu vyhýbat. Takovéto chování a myšlení amerických představitelů se odvíjí od Monroeovy doktríny. V případě vměšování se do záležitostí svrchovaných amerických států je takové konání považováno Spojenými státy jako agrese vůči jim samotným. Naopak pokud Spojené státy pocítily ohrožení kdekoliv v Americe, bylo jejich povinností zasáhnout a navodit opětovnou rovnováhu. To vedlo až k nespočtu intervencí, které USA provedly. Pokud by USA ztratily kontrolu nad touto oblastí, došlo by zcela jistě k narušení mocenské rovnováhy a

převážení vah na stranu Sovětského svazu. Spojené státy neváhaly podpořit i autoritářské režimu potlačující občanská práva, díky čemuž posílily svou bezpečnost a rozšířily svou moc a sílu. Udržení Latinské Ameriky se stalo jednou z priorit americké administrativy. Po Kubánské revoluci v roce 1959 obava ze Sovětské expanze dramaticky narostla. USA již nechtěly dopustit další Kubu. Z toho vyplývá, že moc skutečně hrála podstatnou roli v konání USA a SSSR. Zájem obou velmocí nemohl vést nikam jinam než k jejich mocenskému střetu. USA by ztrátou Latinské Ameriky přišly o tradiční sféru vlivu. Dopadem by byl pokles mocenského postavení USA. Kromě toho by další z důsledků bylo narušení mocenské rovnováhy a zhroucení systému a obrovské posílení pozic Sovětského svazu.

Další ideou realismu, kterou v této části zmíníme a aplikujeme na chování USA a SSSR, je víra v anarchičnost mezinárodních vztahů a budování silného státu jako ústředního hráče na mezinárodním poli. Podobné myšlenky se u realistů objevily prvně u Thomase Hobbesa a již zůstaly každému dalšímu představiteli realistického směru. Ústředním aktérem v SSSR byl stát jako celek, ponechejme stranou významný vliv Komunistické strany Sovětského svazu, která byla důležitým nástrojem k vybudování silného, centralizovaného státu. Sovětský svaz se prezentoval silovým pojetím na mezinárodní úrovni. Zastoupení SSSR a USA v Radě bezpečnosti OSN vedlo k paralýze celé organizace. OSN se po celou studenou válku potýkala se svou neakceschopností a velmocí si tak mohly vést svou vlastní politiku. Marginalizování schopností mezinárodních organizací je další aspekt, který můžeme zmínit. Agresivní expanzionistickou politiku supervelmocí lze považovat za preventivní akce k zajištění své bezpečnosti a pronikání do sféry vlivu svého soka s cílem získat výhodu a převahu na svou stranu. SSSR chtělo šířit svou ideologii a revoluci do celého světa, skrze to však zvětšoval svůj vliv. Podobně tomu tak Spojené státy si přály zavést ve světě své vnímání a fungování světa.

Mezi oběma bloky se často rozhořely boje, k přímému střetu obou velmocí však nedocházelo. USA i SSSR se neštítily vyvolat konflikt v cizích zemích, o které měly svůj mocenský zájem. V realismu je válka chápána jako racionální metoda řešení konfliktu a logické vyústění střetu mocenských zájmů. S těmito východisky přišel již Thúkýdidés z antického Řecka. Nelze si nepovšimnout, že jak USA, tak SSSR plně ctily ideu oprávněnosti zásahu v případě potřeby. Spojené státy v Latinské Americe do 30. let 20. století intervenovaly dosti pravidelně. Například v Nikaragui byly dokonce po 20 let přítomny v zemi armádní složky USA. Ve druhé polovině 20. století pak americké zásahy byly spíše nepřímé či byly jejich akce vedeny tajnými službami. Sovětský svaz přímé intervence vedl spíše v zemích, které náležely v jeho sféře vlivu v Evropě či Střední a Dálné Asii. Jeho akce v Latinské Americe se týkaly spíše materiální podpory jemu nakloněným opozičním skupinám snažícím se většinou revolučně se chopit moci.

Podpora rebelů či autoritativních režimů ze strany velmocí nás může vést k dalšímu z realistických teoretiků, Italovi Machiavellimu. Zejména jeho "*účel světí prostředky...*" se výborně hodí na politiku USA. Politika by se neměla podřizovat morálním zákonům. Vláda Spojených států se nezdráhala podporovat silně represivní režimy, jako byl například ten salvadorský, ale také podporou povstalců podobně jako tomu bylo v Nikaragui. V zásadě tedy jednala v přímém rozporu se svými demokraticky liberálními principy, jež USA prosazovaly. Nedemokratický Sovětský svaz žádné podobné dilema mít nemusel, tam šlo pouze o dosažení svých cílů jakýmkoliv prostředky.

Z těchto pár zmíněných realistických myšlenek lze potvrdit, že obě velmoci v duchu realismu jednaly, ať již vědomě či nikoli. Náš konstrukt by tedy měl fungovat a pomoci při odpovědích na námi podané otázky a zejména při odhalení pravdivosti předpokladu. Nyní se přesuňme od jednání velmocí k dalšímu podstatnému aktérovi naší práce a to Óscaru

Ariasovi. U něho si jen krátce zmíníme jeho zásady, jichž se držel, a které se podobají zcela opačnému chování, než tomu jak postupovaly velmoci. Zajímat nás rovněž bude, zda jeho diplomatické snahy se držely zavedeného diplomatického rámce, a co bylo klíčovým prvkem v úspěšných vyjednáváních.

3.2 Aplikace teoretických východisek - Ariasovy činy

Lze počínání Ariase charakterizovat jako liberální? Na to by měla odpovědět tato kapitola. Na konci této kapitoly získáme odpovědi na naše otázky, týkající se střetu realismu s liberalismem v Latinské Americe a otázek ohledně Ariasových zásluh na mírových jednáních a následném ukončení občanských válek. Skrze tuto kapitolu tak spojíme druhou část našich teoretických východisek, liberalismus a diplomacie, s důležitým aktérem ukončení konfliktů. Óscar Arias, představitel sociálnědemokratické Strany národního osvobození, ctí značně liberální myšlenky. Jeho snahou nebylo pouze ukončení občanských válek, ale rovněž zavedení demokratických principů. V konečných mírových smlouvách také byly zaneseny body o liberalizaci systému a především uskutečnění všeobecných demokratických voleb. Dále se výrazně zapříčinil, že úroveň občanských práv se v dotčených zemích radikálně zvýšila. Již jen z těchto základních informací nám osoba Óscara Ariase pasuje do druhé námi zachycené teorie, a to liberalismu. Válka jako nástroj řešení konfliktu měla být vyloučena. Arias prosazoval diplomatická jednání, ve kterých si strany měly sdělit své požadavky a díky lidské racionalitě naleznout adekvátní východiska.

Co se týče mírových jednání, důležitá je Ariasova invence vynechat v jednáních USA a další účastníky, jež nemají s konfliktem nic společného. Tímto vystupováním dbal na hájení územní suverenity a odstranění třetí strany z konfliktu. Přesně tím splňuje nejpodstatnější rysy úspěšné diplomatické činnosti. Arias navazoval na neúspěšnou iniciativu skupiny Contadora, která se svým plánem přišla v době, kdy USA ani SSSR nebyly ochotní přestat podporovat válčící strany, tudíž nebyl tu zájem k nastolení

mírové cesty. Arias však již měl příhodnější dobu k rozhovorům mezi oběma stranami. Měl však i další trumfy oproti skupině Contadora. Jedněmi ze základních podmínek pro zdárné diplomatické jednání je znalost problému a prostředí, v němž se daná sporná otázka nachází. Je dále nezbytné jednat ještě před sepsáním podmínek se všemi zainteresovanými stranami a až na základě takovýchto rozhovorů učinit náležité kroky. Vše je zapotřebí neustále projednávat se všemi zainteresovanými, ale oprávněnými stranami konfliktu.

Přesně podle stejných kroků Óscar Arias postupoval a to zřejmě bylo velmi zásadní ve zdárném rozřešení problému. Jeho silná angažovanost je patrná již z toho, že plán, s kterým následně přišel, byl nazýván jako "Ariasův plán". Podmínky, s nimiž vstoupil do jednání, byly akceptovatelné pro všechny strany. Souhlas s nimi dokonce zprvu panoval i v Salvadoru. A právě tady se dostáváme k zásadnímu problému, jenž naše pozorování zaujal. I přesto, že budeme brát v potaz rozdíly mezi konflikty v Nikaragui a Salvadoru. Jak je možné, že v jednom státu je "Ariasův plán" přijat, navíc bez nějakých dramatických zádrhelů probíhalo jeho plnění, a v druhém případě došlo k dohodě až o nějakých pět let později. Vysvětlením by mohlo být rozdílné zapojení velmocí do konfliktů. Blíže se k tomuto zajímavému paradoxu dostaneme v podkapitole týkající se analýzy zapojení velmocí do konfliktů a rozvedení tohoto problému nám pomůže odpovědět na otázku angažovanosti velmocí v konfliktech. Shrňme si tedy základní fakta, kterých bychom si měli být vědomi. Óscar Arias prosazoval liberální myšlenky, které se i díky němu podařilo v určitém množství implementovat v rámci mírových smluv nejen do politického systému Nikaraguy a Salvadoru. Arias ve své diplomatické činnosti čerpal ze znalosti regionu i účastníků bojů. Obrovským plusem se ukázalo přímé jednání se stranami konfliktu a navštívení zasažených zemí. Prokazatelně můžeme určit jeho konání za liberální.

3.3 Analýza konfliktů z velmocenského pohledu

V této podkapitole se pokusíme zachytit realistické vedení politiky a intervence velmocí v Nikaragui a Salvadoru. Kapitola, ve které jsme aplikovali teorii realismu na činnost velmocí, nám potvrdil jejich silné ovlivnění realismem, jež jsme předpokládali. Nyní si tuto teorii převedeme do praxe. Pro potvrzení našeho předpokladu a zodpovězení otázek je absolutně nezbytné doložit si realistické chování velmocí na konkrétních situacích v občanských válkách v Nikaragui a Salvadoru. Naším cílem bude povšimnout si nejdůležitějších událostí, které vedly nejen k rozpoutání krvavých konfliktů podporovaných třetími stranami. Výsledné odpovědi poté uvedeme v posledních podkapitolách, ve kterých vyřešíme všechny otázky.

Nejprve zaostříme svou pozornost na občanskou válku v Nikaragui. Poté co sandinisté, jež převzali moc v zemi roku 1979, započali úzké sblížení se Sovětským svazem a Kubou, vzemula se u politických špiček USA obava z dalšího přiblížení SSSR do amerického sousedství. Nástupem Ronalda Reagana do úřadu prezidenta USA se vztahy mezi oběma zeměmi ještě vyostřily. Naopak Sovětský svaz vycítil možnost alespoň ideově obsadit po Kubě další zemi. Z pohledu USA se jednalo o jasné bezpečnostní riziko. Je třeba uvědomit si rozdílnost postavení Spojených států a Sovětského svazu v angažovanosti v nikaragujské občanské válce. Sověti neměli co ztratit. Získáním další země Střední Ameriky by zvýšili svou moc na úkor Američanů, ale pokud by se to nepovedlo, prakticky o nic by nepřišli. Pomoc Nikaragui v podání SSSR byla zejména materiální či v podobě odborníků. Další podpora do země přicházela ze strany dalšího státu socialistického bloku, Kuby. Z toho vyplývá, že daleko větší zájem o výsledek vývoje v Nikaragui měly Spojené státy.

Nikaragua patřila po dlouhá desetiletí do sféry vlivu USA, které navíc do země značně investovaly. Neměli bychom zapomenout na

americké firmy, které měly v zemi své obchodní zájmy. Vazba Nikaraguy na USA tak byla nejen politická, ale i ekonomická. Je tak zcela zřejmé, že po svržení proamerického Anastasia Somozy museli sandinisté najít jiný zdroj financí. Strategická poloha země byla dalším z faktorů, proč bylo záhodno nedovolit Sovětům získat Nikaraguu do své moci. Přeci jen Nikaragua je značně blízko Spojeným státům. Z těchto důvodů se americká administrativa rozhodla sestavit partyzánskou skupinu *Contras*, kterou navíc finančně podporovala a prostřednictvím CIA pomohla povstalce i vycvičit. *Contras* měli příjem z USA zajištěný až do propuknutí různých skandálů. Definitivní konec pomoci ze Spojených států znamenala aféra Írán versus *Contras*, po které byla americká vláda veřejným míněním a sílícími mezinárodními organizacemi dotlačena k ukončení podpory *Contras*. Rovněž Sovětský svaz pod tíhou ekonomických a politických změn již nebyl připraven nadále podporovat sandinistický režim a probíhající diplomatická jednání bral poměrně s úlevou, že již nebude muset nadále dotovat vládu Nikaraguy.

V Salvadoru byla situace o to složitější, že polarizace obyvatelstva byla daleko větší než v Nikaragui. V zemi se nacházela úzká vrstva oligarchů, na druhé straně v zemi existovalo množství chudých. Země byla rozdělená na radikální příznivce levicových myšlenek a na zaryté antikomunisty. Eskadry smrti drancovaly vesnice a masakrovaly obyvatelstvo podezřelé být jen ze sympatií k levicovým guerillám. Eskadry smrti byly úzce navázány na vládu a armádu Salvadoru. I přes tuto skutečnost se stala salvadorská vláda klíčovým spojencem USA. V Salvadoru se Sovětský svaz angažoval jen opravdu nepřímo. Salvadorské guerilly byly podporovány ze strany Nikaraguy a Kuby. Sovětský svaz zajišťoval spíše ideologickou podporu. Neustále upozorňoval na americkou politiku v regionu a zvěrstva páchaná eskadrami smrti. USA neměly v případě Salvadoru podobný veřejně probíraný škraloup, jaký si přivodily v Nikaragui. Jejich podpora, i přes malé snížení, tak neustávala ani v průběhu dalších let konfliktu. Z toho důvodu bylo naprosto nemožné implementovat

smlouvy z Esquipulas jako se to povedlo v případě Nikaraguy. Bojující strany stále měly potřebné finance a vybavení k dalšímu vedení ozbrojených střetů.

3.4 Analýza konfliktů z Ariasova pohledu a jejich ukončení

Úspěšně jsme již aplikovali Ariasovo chování na teorii liberalismu a diplomatické činnosti. Stejně jako v případě velmocí bychom si měli Ariasovy kroky představit na konkrétních bodech, které Ariase provázely při jeho úspěšném mírovém úsilí. První pokusy o řešení krizí ve Střední Americe připravila skupina Contadora na počátku 80. let 20. století. Šlo ovšem o dobu, kdy se konflikt teprve rozvíjel a americká pomoc do Nikaraguy proudila ještě i se souhlasem Kongresu. Stejně tak Sovětský svaz nadále podporoval sandinistický režim. Navíc v jeho čele ještě nestál Michail Gorbačov, takže změny jím započaté teprve měly přijít. Contadora navíc svůj vypracovaný plán plně nekomunikovala s oběma stranami. Členové Contadory neměli přímý styk s událostmi, jež se odehrávaly v Nikaragui, Salvadoru a potažmo Guatemale.

Ledy se pohnuly až s převzetím mírových snah kostarickým prezidentem Óscarem Ariasem. Ten se svého úřadu ujal roku 1986. Tedy již v době, která se zdála k mírovým rozhovorům mnohem příhodnější. Z pohledu Kostariky bylo dosažení klidu zbraní obrovsky důležité. Kostarika přímo sousedí s válkou zasaženou Nikaragou a tak se stala cílem velkého množství uprchlíků. Arias tak byl chtě nechtě donucen chopit se jednání. Jeho entuziasmus a racionalita, s kterou se do přetěžké situace pustil, jsou však nezpochybnitelné. Arias osobně navštívil válkou zasažené státy a s pomocí obou stran dosáhl konsensu a mírový plán pro Nikaraguu byl roku 1987 přijat. Je však nutné uvést, že podpisu smluv zajišťujících mír bylo dosaženo díky ukončení podpory oběma bojujícím stranám. O aféře Írán versus *Contras* jsme již psali, jde však o tak zásadní moment, že je třeba ho ještě zmínit znovu. Spojené státy se po propuknutí aféry dostaly pod

obrovský tlak a *Contras* tím ocitli bez svého klíčového sponzora. Úplným koncem občanské války se pak staly volby konané roku 1990.

Po smlouvách z Esquipulas se zprvu zdálo, že i v Salvadoru by implementace mírových dohod mohla úspěšně proběhnout. Rozdílem je neustávající americká pomoc, o které jsme se zmínili v předchozí podkapitole. Navíc akce eskader smrti se vládě nadále nedařilo pacifikovat a drancování a vraždění stále probíhalo. Z těchto důvodů tak válka nadále pokračovala. Mezním okamžikem se stal až rok 1989. Národně osvobozenecká fronta Farabunda Martího si na tento rok naplánovala závěrečnou ofenzívu. Po jejím poražení již obě strany poznaly, že silou druhou stranu nepřemůžou. Důležitým bodem, který napomohl k vyřešení situace, je také skončení mandátu Ronalda Reagana a nástup George Bushe staršího do funkce prezidenta USA. Spojené státy po zhroucení Sovětského svazu již neměly přímého konkurenta, kterého by musely z regionu Střední Ameriky vyhánět, tudíž i jejich podpora jednotlivým státům byla upozaďována. Finální jednání tak mohla započnout. Mírová smlouva byla nakonec podepsána na počátku roku 1992 na mexickém zámku Chapultepec.

3.5 Otázky a odpovědi

V poslední pasáži závěrečné části bakalářské práce přichází řada na zodpovězení námi položených otázek. Na každou otázku si vyhradíme samostatnou podkapitolu, abychom příslušné odpovědi mohly lépe dohledat. Rovněž se v této závěrečné části práce zaměříme na náš předpoklad, jenž říká, že úspěch diplomatických jednání byl podmíněn započatým procesem rozpadu bipolárního uspořádání světa. Z výše uvedených informací pak předpoklad potvrdíme nebo vyvrátíme.

3.5.1 Byla angažovanost velmocí tak zásadní, že bránila možnému řešení situace diplomaticky?

Nyní se dostáváme k velmi podstatné otázce. Její zodpovězení je rozhodující pro potvrzení či vyvrácení námi stanoveného předpokladu.

Navíc je úzce navázána na otázku týkající se překážek zabraňujících rychlejšímu vyřešení konfliktů v Nikaragui a Salvadoru. K vyřešení této otázky nám výrazně pomohly i kapitoly týkající se aplikace teoretických východisek na velmoci a zejména pak kapitola zabývající se analýzou konfliktů z velmocenského pohledu. Z těchto dvou kapitol budeme vycházet především.

Zapojení Spojených států a Sovětského svazu do konfliktu v Nikaragui je více než zřejmé. Jejich vliv na vypuknutí a protahování konfliktů lze považovat za zásadní. Je nutné si uvědomit, že Nikaragua byla chudou zemí i před vypuknutím konfliktu. Z toho vyplývá, že je nemožné, aby občanská válka trvala tolik let, navíc s rostoucí intenzitou. Bez pomoci USA a SSSR by i přes zjevnou animozitu obou stran muselo dojít nejméně k příměří mnohem dříve. Spojené státy svou podporou bojovníkům *Contras* situaci vyhrocovaly. Navíc tajné akce CIA bránily jakémukoliv možnému vyjednávání mezi povstalci a vládou. Vláda USA podporovala rebely ekonomicky i vojenskými dodávkami. Nepokrytě narušovala suverenitu Nikaraguy. Kdyby nevypukla aféra Írán versus *Contras*, nelze předpokládat tak rychlé stažení USA z konfliktu. Sovětský svaz, když byl ještě při síle na počátku 80. let, si nic nezadal se svým ideologickým protivníkem. Sandinisté byli Moskvou uznáni za legitimní vládu Nikaraguy, do které následně začalo proudit množství zbraní ze zemí Východního bloku. Sovětský svaz samozřejmě vehementně podporoval další levicový režim v Latinské Americe.

U Salvadoru je situace velice podobná. Trasou skrze socialistické státy proudily dodávky zbraní levicovým guerillám a následně zastřešující organizaci FMLN. Na druhé straně Spojené státy podporovaly vládu Salvadoru všemi dostupnými prostředky. Mimo to se podpoře těšily i eskadry smrti, které se svou represivní a brutální povahou staly překážkami při usmíření. Navíc stažení velmocí v Salvadoru neproběhlo tak rychle jako v případě Nikaraguy, takže se konflikt o pár let protáhl oproti

nikaragujskému případu. Intenzita konfliktu však klesala s tím, jak se rozpadlo bipolární rozdělení světa, až bylo možné vyjednat mír.

Naší odpovědí tak je, že velmoci skutečně zabraňovaly rychlému ukončení občanských válek. Jejich neustálá podpora válčícím stranám se stala silnou překážkou mírového jednání. Bojující strany neměly důvod započnout mírové rozhovory, neboť měly stále dostatek prostředků k pokračování bojů. Co je horší, byly dokonce pobízení k pokračování válek. Naše odpověď je podpořena sledem událostí při konci občanských válek. V Nikaragui byla válka ukončena po americkém ústupu do pozadí. V Salvadoru došlo ke smíru po změně prezidenta USA a především s koncem studené války.

3.5.2 Jednali skutečně USA a SSSR po vzoru realistické teorie?

Odpověď na tuto otázku čerpáme z kapitoly o aplikaci teoretického východiska na velmoci. Všechno důležité jsme tam již zdůvodnili, tudíž zde uvedeme pouze jasnou odpověď podpořenou konkrétními fakty. Opět jako u předchozí otázky zabývající se angažovaností velmocí, je zodpovězení této otázky důležité pro celkové propojení práce a pro náš předpoklad. Ze všech předchozích částí vyplývá, že skutečně očekáváme, že se velmoci chovaly dle realismu. Je tomu tak skutečně?

Kroky, které Spojené státy a Sovětský svaz během studené války provedly, jasně napovídají, že můžeme mluvit o ovlivnění jejich politiky realismem. Vždyť samotná studená válka je někdy označována střetem realistického vedení mezinárodní politiky. Angažovanost obou velmocí v Latinské Americe je jasným příkladem souboje o sféru vlivu. Pokud by Sovětský svaz získal další spřízněné režimy, došlo by k narušení mocenské rovnováhy a jistě k oprávněnému pocitu USA o svou bezpečnost. Z toho důvodu Spojené státy aktivně reagovaly na jakoukoliv levicovou aktivitu v regionu. Stejně jako teoretici realismu ani vedoucí představitelé USA a SSSR nepovažovaly mezinárodní organizace za reálnou sílu v mezinárodním prostředí. Obě velmoci navíc chtěly dosáhnout světové

nadvlády a nechtěly se podřizovat mezinárodnímu společenství. Zcela prokazatelně tak USA a SSSR konaly v duchu liberalismu.

3.5.3 Dá se mluvit o střetu realismu a liberalismu na pozadí konfliktů ve Střední Americe?

V tomto případě se jedná o velmi problematickou otázku. Pokud bychom přijali tuto tezi, znevážili bychom důvody všech obyvatel Nikaraguy a Salvadoru, kteří v občanských válkách bojovali. V určité formě se samozřejmě dá mluvit o střetu liberálních a realistických myšlenek. A to především bojem obyvatel proti represivním režimům za svá občanská práva. To by tedy byla ta liberální složka. Na druhé straně bychom však nemohli za realistického protivníka určit vnitrostátního aktéra, ale velmoci, které se angažovaly ve vnitrostátních konfliktech cizích států. Zde však přichází právě problematická část. Nelze tyto dvě složky sloučit do jednoho vzájemného boje, protože se nekonal. Bylo by to sloučení dvou různých střetů.

Pokud bychom se přesunuli do nadnárodní oblasti a brali bychom v úvahu globální kontext, stejně se k jasnému určení, že se jedná o střet liberalismu a realismu nedobereme. Především v případě Nikaraguy nelze o něčem podobném mluvit. Liberální myšlenky ztělesněné Ariasem se do prostoru Nikaraguy dostaly až v době, kdy se z prostoru naopak USA s realistickým vedením politiky stahovaly. V Salvadoru z důvodu protažení konfliktu o jakémsi střetu mezi těmito ideologiemi lze uvažovat, ale k již nastalému úpadku bipolárního světa byl zcela marginální. Spíše než o střet samotných ideologií se jedná o národně liberalizační boj obyvatel latinskoamerických států se zásahy třetích stran.

3.5.4 Jaké byly překážky, které bránily rychlejšímu vyřešení konfliktů?

Nyní odpovíme na otázku překážek, které se objevily v jednáních. Z počátku byla jednání zablokována přetrvávající studenou válkou. Spojené státy a Sovětský svaz neměly potřebný zájem na ukončení občanských válek. Jejich podpora bojujícím stranám stále proudila. Boje tak mohly

nadále pokračovat a to dokonce ve zvýšené intenzitě. Zlomem byl na jedné straně mocenský ústup SSSR, spojený s nástupem reformního Michaila Gorbačova do jeho čela. V Sovětském svazu započaly postupné liberální reformy reagující na politickou, sociální a ekonomickou krizi. Sovětský svaz se začal stahovat nejen z oblasti Latinské Ameriky, ale nadále svou pozici oslaboval celkově v globálním kontextu. SSSR měl mnohem větší problémy uvnitř samotného státu, ve kterém vycházela na povrch tření mnoha nedobrovolně začleněných národností do Sovětského svazu.

Dalším faktorem pak bylo odhalení skandálů USA týkajících se neoprávněné podpory bojující straně a mezinárodní tlak na ukončení takové pomoci. Poté, co aféra Írán versus *Contras* vyplula na veřejnost, byl enormní tlak na americkou administrativu, aby ukončila svou podporu bojovníkům *Contras*. Ukončením jejich podpory se otevřel prostor pro jednání. Základními problémy v řešení krize spatřujeme v mocenském prostředí. Jako překážku "míru" pak lze uvést i Ronalda Reagana, který se nechtěl spokojit s levicovými vládami v Latinské Americe. Zatím jsme pouze uvedli vnější překážky, které byly způsobeny velmocenským soupeřením. Ovšem i uvnitř samotných států bylo plno bariér bránícím zastavení bojů. Polarizovaná společnost, kde na jedné straně stáli zapřisáhlí antikomunisté a na druhé levicově orientovaní bojovníci, kteří chtějí skončit s útlakem oligarchy ovládané společnosti.

3.5.5 Byl Óscar Arias skutečně nejdůležitějším a klíčovým prvkem v následných, již úspěšných, jednáních nastolujících mír?

Pojďme si zodpovědět klíčovou otázku týkající se osoby Óscara Ariase a jeho vlivu a angažovanosti v diplomatickém jednání. Byl tedy Óscar Arias klíčovým článkem, který zapříčinil úspěšné vyřešení nikaragujského konfliktu? Ponechme v této otázce stranou zdlouhavost konfliktů a zaměřme se především již na úspěšná jednání. Samozřejmě, aby odpověď byla úplná, je nutné brát v úvahu i předešlá jednání, o nichž se tedy taky krátce zmíníme. Po ztroskotání původního plánu vypracovaném skupinou Contadora se hlavní a klíčovou postavou mírových rozhovorů stal

Óscar Arias, který vypracoval finální verzi mírového dokumentu. Nově zvolený kostarický prezident využil svých diplomatických schopností a obratného jednání. Plán vypracovaný Contadorou zcela neshodil ze stolu. Základy původní smlouvy stavěl dále již podle reálných podmínek Nikaraguy.

Óscar Arias byl skutečně hlavním iniciátorem, pokud se mluví o procesu diplomatického řešení a zajištění míru. "Ariasův" plán byl jeho vlastní dílo, který dokázal v složité situaci protlačit až do jeho schválení samotnými bojujícími stranami. Již z názvu, který následně smlouvy z Esquipulas získaly je zcela zřejmé, že Óscar Arias je klíčovou osobností a článkem, jenž přispěl k ukončení konfliktu. Jak jsme uvedli výše, jeho činění bylo usnadněno ústupem velmocí z konfliktů. Tím však nechceme jeho zásluhy zlehčovat či znevažovat. I když doba již byla nakloněná k vyřešení těchto situací, bylo potřeba, aby se našel oběma stranami akceptovatelný adekvátní představitel, jenž pomůže s mediací bojových stran. Nobelovu cenu za mír, kterou obdržel ještě roku 1987, si tak rozhodně plně zasloužil. Na rozdíl od některých osobností či institucí oceněných v budoucích letech.

3.5.6 Jednal skutečně Arias pod vlivem liberalistických myšlenek?

Naše poslední otázka se zabývá liberálním působením Óscara Ariase v občanských válkách. Pokusíme se odhalit jeho úmysly a pohnutky, jež ho vedly k angažovanosti v řešení konfliktů. Vycházet budeme přímo z kapitol zabývajících se Ariasovým zapojením do konfliktů. Jde o kapitolu aplikace teoretických východisek z jeho pohledu a průběh bojů z perspektivy Ariase. Z těchto částí práce bychom měli být schopni správně odpovědět na tuto otázku.

Óscar Arias je velmi liberální politik a válku přímo za hranicemi své země shledával jako zlo. Jako představitel sociální demokracie s poměrně liberálním programem mu šlo o zajištění lidské důstojnosti a veškerých práv, jež občané v moderních zemích mývají. Zajištění všech práv občanům

potvrzené svobodnými a rovnými volbami. Naprosto odmítal rozdělení světa na dva bloky, kde se nehledí na suverénní postavení malých států, které se staly pouze figurkou na šachovnici velmocí. Díky těmto pozicím, které zastával, zamezil účasti USA v mírových jednáních, což pomohlo ke zdárnému konci. Na druhé straně lze jeho chování shledat i za velmi pochopitelné. Velice podstatný faktor můžeme hledat v obavě z ohrožení samotného území Kostariky. Trpěly zejména pohraniční oblasti s Nikaragou, které se musely vypořádat s přítomností rebelů, kteří se skrývali před armádou Nikaraguy. Kostarika se navíc musela potýkat s obrovskou vlnou utečenců, její národní hospodářství trpělo pod tlakem dalších a dalších uprchlíků.

Obecně však rozhodně můžeme tvrdit, že Óscar Arias byl a je liberální politik. Jeho motivy k zapojení se do konfliktů byly vedeny s touhou pomoci obyvatelům postižených států. Pokud byly jeho kroky vedeny i jinými motivy nelze potvrdit, ale zcela určitě Kostarika ze zastavení bojů profitovala.

3.5.7 Potvrzení/vyvrácení předpokladu

Na závěr tu máme náš předpoklad. V něm jsme tvrdili, že diplomatická jednání a jejich úspěch byl závislý na rozpadu bipolárního uspořádání světa. Vzhledem ke sledu událostí se nám tato verze jeví jako nejpravděpodobnější. Ze všech předchozích kapitol a ze zodpovězených otázek jsme schopni jasně říci, že tomu tak skutečně bylo. Z historických souvislostí a průběhu bojů je zcela zřetelné, že souvislost mezi rozpadem bipolárního světa a ukončení občanských válek v Nikaragui a Salvadoru je více než výrazná.

Doba, ve které byly boje pozastaveny, se nápadně podobá započatému stadiu rozpadu bipolárního světa a oteplení vztahů mezi velmocemi. Diplomatie snahy, které byly nastartovány na počátku 80. let, tedy v době, kdy ještě nezapočala politická transformace v SSSR a nadále probíhala konfrontace se Spojenými státy, byly neúspěšné. Mírové

rozhovory ztroskotaly na nezájmu válčících stran a tlak zejména Spojených států. Na druhé straně ke konci 80. naplno propukly liberalizační Gorbačovovy reformy. Sovětský svaz se ocitl v ohromné ekonomické krizi a podpora válčícím spojencům v Latinské Americe již byla do budoucna neudržitelná. S tím, jak studená válka natrvalo oslabila, se čím dál více emancipovalo mezinárodní společenství, které svým tlakem dopomohlo i k ukončení americké pomoci svým chráněncům. Externí faktor konfliktů zmizel a jednání dostala novou šanci. Úspěch diplomacie tedy shledáváme jako druhotný. Rozhodující roli v ukončení občanských válek v Nikaragui a Salvadoru tedy hrála změna mezinárodního systému, která příznivě ovlivnila prostředí pro vyjednávání míru, kterého se chopil Óscar Arias.

Závěr

Od ukončení neskutečně krvavých konfliktů, které zuřily ve Střední Americe, již uběhly dvě desetiletí. Neměli bychom ovšem na události, jež se odehrály, zapomínat. Země postižené občanskými válkami jsou stále významně poznamenány bratrovražednými boji, kdy často proti sobě stáli příslušníci jedné rodiny. Tragické události, které se staly, jsou o to hrůznější, že se děly za přispění velmocí, které si tímto způsobem spolu vyřizovaly účty. Mezinárodní společenství, které by mělo dohlížet a případně zasáhnout, bylo zcela paralyzováno probíhající studenou válkou a země jako Guatemala, Nikaragua a Salvador byly ponechány na pospas velmocenským hrátkám. Zejména v dnešní opětovně zostřené době je dobré mít tato fakta neustále na paměti. Následný vývoj v námi zkoumaných zemích, ale dal celému regionu naději na lepší vyhlídky do budoucnosti. Pravidelné konání svobodných a demokratických voleb a bezproblémové předání moci po volbách je rozhodně částečný úspěch, kterého země dosáhly. Situace navzdory tomu nadále zůstává křehká. Obrovské rezervy lze shledat především v ekonomické oblasti. Zejména Nikaragua patří k vůbec nejchudším zemím Latinské Ameriky.

Přetvoření levicových guerill na politické strany, které dokázaly ovládnout svobodné volby, je dalším neobvyklým a velice zajímavým bodem týkajícím se těchto konfliktů. V Nikaragui se k moci opětovně dostala Sandinovská fronta národního osvobození se svým lídrem Danielem Ortegou jako prezidentem. Je to právě ten Daniel Ortega, jenž byl prezidentem Nikaraguy i v 80. letech. Nyní dokončuje tedy již svůj třetí prezidentský mandát v čele země. Je důležité zmínit, že k jeho triumfu ve volbách konaných roku 2006, mu výrazně pomohla reforma volebního systému. Ortegovi stačilo méně než 40 % hlasů k tomu, aby byl zvolen již v prvním kole. Pomohlo mu k tomu roztržštění pravice, která postavila dva kandidáty, kteří sice měli dohromady více hlasů než Ortega, ale zároveň si navzájem hlasy ubrali. To vedlo k tomu, že Ortega měl na druhého

kandidáta více jak 5% náskok potřebný ke zvolení. Triumf jeho a strany FSLN byl zapříčiněn špatnou politikou liberálně pravicových předchozích vlád. Jejich reformy přiváděly obyvatelstvo do stále větší chudoby. Rozdíl mezi hrstkou bohatých a chudou většinou obyvatelstva se razantně zvětšil. To vedlo k nárůstu hlasů pro opoziční levicovou FSLN.

V Salvadoru dlouhá léta vládla pravicová nacionalistická strana ARENA, která byla vybudována kontroverzním Robertem D'Abuissonem. Prvním představitelem strany ARENA v prezidentském úřadu se stal Alfredo Cristiani již v roce 1989. Je však zajímavé, že právě za jeho vlády došlo ke konečnému zastavení bojů a podepsání mírových Chapultepeckých dohod v roce 1992. Prezidentský post si ARENA podržela až do roku 2009. V posledních dvou prezidentských volbách však dokázala uspět transformovaná revoluční Osvobozenecká fronta Farabunda Martího. Prvním představitelem této formace, jenž dokázal uspět, byl Mauricio Funes, který zvítězil ve volbách právě roku 2009. Nynějším prezidentem se po úspěšných volbách 2014 stal Salvador Sánchez Cerén, opět ze strany FMLN.

Měli bychom si však uvědomit, co přispělo k poměrně zdařilé konsolidaci Nikaraguy a Salvadoru. Země, kde oba národy byly rozděleny na půl, najednou opět začaly fungovat a lidé spolu více či méně v pořádku dokázali žít. První klíčovou otázkou bylo samotné ukončení válek. Nastavení podmínek, se kterými by souhlasily obě bojující strany. Ale s tím však vyvstala další otázka, až nastane mír, jaké bude politické uspořádání. Kdo bude a kdo ne odpovědný za své činy během občanských válek. Celkově bylo nutné vypořádat se s minulostí. Přesně označit, co se událo špatně a proč. Bylo třeba, aby se mediací ujala osoba neutrální avšak blízká konfliktu. Předchozí snahy pohořely na určité neznalosti a odtažitosti od konfliktů. Zde se právě objevuje osoba Óscara Ariase.

Tento kostarický sociálně demokratický politik a dvojnásobný prezident se chopil iniciativy a svým konáním přiměl znepřátelené strany k

dialogu. Jeho prvním úkolem bylo zjistit mínění obou stran střetu. Poté, co zjistil jejich názorová východiska, mohl začít s hledáním kompromisu. Zásadním rozhodnutím Óscara Ariase bylo vynechání z mírových rozhovorů třetí stranu, v našem případě zejména USA. Vláda Spojených států měla zájem účastnit se mírových konferencí a podílet se na novém uspořádání zemí. To se ukázalo pro Ariase jako zcela nepřijatelné. A lze s jistotou tvrdit, že to bylo správné rozhodnutí. V nikaragujském případě pomohly ke stažení USA z konfliktu i rozsáhlé skandály, které se ohledně americké podpory *Contras* vynořily na veřejnost. V mírových dokumentech, které byly později podepsány, bylo výhradně zakotveno ukončení jakékoliv podpory válčícím aktérům ze zahraničí. Důležitou součástí smluv bylo také ustanovení, jež proklamovalo amnestii pro bojovníky. Součástí vyrovnání se s minulostí měla být ustanovena komise pravdy a usmíření. Bohužel obzvláště v případě Nikaraguy se zcela nepovedlo dojít k utěšeným závěrům a posléze se její ustanovení ukázalo jako zbytečné.

Óscar Arias se stal latinskoamerickým symbolem boje za mír a demokracii. Respektovaným se stal svým rozhodným postojem proti útlaku. Jeho liberálně demokratické snahy však mají mnohem větší rozsah než pouze regionální. Uznání se mu dostalo i na globální úrovni. Oceněním Nobelovou cenou za mír se dostal do vybrané společnosti podobně ohodnocených velikánů lidských dějin. Upozornil na slabost mezinárodního systému. Postavil se proti bipolárnímu uspořádání světa, ve kterém se malé slabé země musely podrobit a vybrat si do jakého tábora budou patřit. Každá země by měla mít právo volby.

Je důležité znát nejen příčiny a postup při ukončení konfliktů a následný vývoj. V bakalářské práci jsme se zabývali rovněž původem a průběhem bojů. Z toho bychom si měli vzít ponaučení a důsledně dbát na to, aby k podobným situacím již nemohlo docházet. Podmínky pro vypuknutí válek se formovaly již od zisku nezávislosti latinskoamerických zemí. Ustavila se úzká vrstva majetného obyvatelstva vlastníci především

rozsáhlé pozemky. Často drželo moc v zemi jen pár rodin, které si uchovávaly i monopolní postavení na obchod. Dalším podobně zásadním faktorem, jenž do budoucna přispěl k polarizaci společnosti a odporu obyvatel proti vládnoucí elitě, je intervenční politika USA v Latinské Americe. Spojené státy se neustále vměšovaly do vnitřních záležitostí svých latinskoamerických sousedů. Podpora autoritativních režimů ze strany americké administrativy přivedla drtivou většinu místních obyvatel na antiamerickou notu. Spojené státy se staly patronem silně represivních režimů. Pověst USA byla v Nikaragui zcela zdiskreditována svou oporou somozovskému režimu. V Salvadoru naproti tomu podporovala ultrapravicové režimy masakrující levicovou opozici. Eskalace deprimování obyvatelstva a rozšíření marxistických myšlenek vedlo až ke vzniku levicových guerill, které se staly ozbrojenou opozicí stávajících autoritativních režimů. Jejich střet podnětený zapojením velmocí rozpoutal desetiletí trvající konflikt. Nelze brát Nikaraguu a Salvador jako pouhé aktéry bojů, ale především jako oběti velmocenského zápasu.

Mezinárodní společenství by si mělo z událostí studené války vzít ponaučení. Katastrofální události způsobené soupeřením Sovětského svazu a Spojených států by se již v budoucnu neměly opakovat. Bohužel ovšem můžeme sledovat, že podobné střety ovlivněné velmocemi jsou běžné i dnes. Možná by stálo za úvahu reformovat Radu bezpečnosti OSN, aby nemohlo dojít k blokadám, které jsou dosti časté i v současnosti. V posledních letech je možné zmínit vetování rezolucí týkajících se Sýrie a Ukrajiny ze strany Ruské federace. Naštěstí Latinská Amerika se v dnešní době stává relativně stabilním regionem s velikým potenciálem. Došlo k emancipaci latinskoamerických států, které se oprostily od své minulosti a v dnešní době vystupují jako suverénní subjekty pyšníci se svou rozmanitou kulturou. Bakalářská práce nám měla pomoci pochopit souvislosti občanských válek v globálním kontextu.

Literatura a prameny

Literatura

- Ameringer, Charles D., ed. 1992. *Political parties of the Americas, 1980s to 1990s : Canada, Latin America, and the West Indies*. New York: Greenwood Press.
- Anderson, Gary L. a Herr, Kathryn, eds. 2007. *Encyclopedia of Activism and Social Justice*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Anderson, Leslie E. 2005. *Learning democracy : citizen engagement and electoral choice in Nicaragua, 1990-2001*. Chicago: University of Chicago Press.
- Anderson, Leslie E. 2010. *Social Capital in Developing Democracies: Nicaragua and Argentina Compared*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Atkins, Stephen E. 2004. *Encyclopedia of Modern Worldwide Extremists and Extremist Groups*. Westport: Greenwood Press.
- Baldwin, David A. 1993. *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press.
- Barša, Pavel a Císař, Ondřej. 2008. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha: Portál.
- Bartrop, Paul R. 2012. *A Biographical Encyclopedia of Contemporary Genocide: Portraits of Evil and Good*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Betances, Emilio. 2007. *The Catholic Church and Power Politics in Latin America: The Dominican Case in Comparative Perspective*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bethell, Leslie, ed. 1991. *Central America Since Independence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Binford, Leigh. 2002. "Violence in El Salvador: A Rejoinder to Philippe Bourgois's 'The Power of Violence in War and Peace'". *Ethnography* 2, č. 3, 201–219.

- Black, Jeremy. 2010. *A History of Diplomacy*. London: Reaktion Books Ltd.
- Blanchard, Jean-Vincent. 2011. *Eminence: Cardinal Richelieu and the Rise of France*. New York: Walker & Company.
- Blasier, Cole. 1987. *The Giant's Rival: The USSR and Latin America, Revised Edition*. Pittsburgh: University of Pittsburg Press.
- Bodenheimer, Thomas a Gould, Robert. 1989. *Rollback!: Right-wing Power in U.S. Foreign Policy*. Boston: South End Press.
- Brody, Reed. 1985. *Contra Terror in Nicaragua: Report of a Fact-finding Mission, September 1984–January 1985*. Boston: South End Press.
- Burgan, Michael. 2007. *The Monroe Doctrine*. Minneapolis: Compass Point Books.
- Carr, Edward H. 1964. *Twenty Years' Crisis: 1919–1939*. New York: HarperCollins.
- Chavez Metoyer, Cynthia. 2000. *Women and the State in Post-Sandinista Nicaragua*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Chomsky, Aviva. 2011. *A History of the Cuban Revolution*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Close, David a Bridge, Carl, eds. 1985. *Revolution: A History of the Idea*. London: Croom Helm.
- Cox, Bill. 2013. *From Nicaragua*. Bloomington: WestBow Press.
- Cox, Michael, Lynch, Timothy J. a Bouchet, Nicolas, eds. 2013. *US Foreign Policy and Democracy Promotion: From Theodore Roosevelt to Barack Obama*. New York: Routledge.
- Cox, Vicki. 2007. *Oscar Arias Sánchez: Bringing Peace to Central America*. New York: Infobase Publishing.
- Davis, Robert T. 2010. *U.S. Foreign Policy and National Security: Chronology and Index for the 20th Century*. Santa Barbara: Praeger.

- Del Testa, David W., ed. 2001. *Government Leaders, Military Rulers and Political Activists*. Westport: Oryx Press.
- Domínguez, Jorge, ed. 1998. *International Security and Democracy: Latin America and the Caribbean in the Post-Cold War Era*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Donnelly, Jack. 2000. *Realism and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drulák, Petr. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.
- Feltham, Ralph. 1998. *Diplomatic Handbook*. London: Longmen.
- Foroohar, Manzar. 1989. *The Catholic Church and Social Change in Nicaragua*. Albany: State University of New York.
- Fry, Douglas P. a Björkqvist, Kaj, eds. 2013. *Cultural Variation in Conflict Resolution: Alternatives To Violence*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Publishers.
- Galván, Javier A. 2012. *Latin American Dictators of the 20th Century: The Lives and Regimes of 15 Rulers*. Jefferson: McFarland.
- Gates, Robert M. 1996. *From the Shadows: The Ultimate Insider's Story of Five Presidents and How They Won the Cold War*. New York: Simon & Schuster.
- Gómez, Mayra. 2003. *Human Rights in Cuba, El Salvador and Nicaragua: A Sociological Perspective on Human Rights Abuse*. New York: Routledge.
- Graubard, Stephen. 2007. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*. Praha: BB/art.
- Guzzini, Stefano. 2004. *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Brno: Barrister & Principal.
- Harrison, Ross. 2003. *Hobbes, Locke, and Confusion's Empire: an Examination of Seventeenth-Century Political Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Herz, John H. 1951. *Political Realism and Political Idealism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heywood, Andrew. 2005. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hobbes, Thomas. 2010. *Leviathan*. Praha: Oikoymenh.
- Jandourek, Jan. 2010. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Kallen, Stuart A. 2009. *The Aftermath of the Sandinista Revolution*. Minneapolis: Twenty-first Century Books.
- Katz, Mark N., ed. 1990. *The USSR and Marxist Revolutions in the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kavan, Jan, Matějka, Zdeněk a Ort, Alexandr. 2008. *Diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Kille, Kent J. 2007. *The UN Secretary-General and Moral Authority: Ethics and Religion in International Leadership*. Washington: Georgetown University Press.
- Kirk, John M. a Erisman, H. Michael. 2009. *Cuban Medical Internationalism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kissinger, Henry. 1996. *Umění diplomacie: Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor.
- Keohane, Robert. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Klobuchar, Lisa. 2008. *The Iran-Contra Affair: Political Scandal Uncovered*. Minneapolis: Compass Point Book.
- Kohut, David a Vilella, Olga. 2010. *Historical Dictionary of the Dirty Wars*. 2. vyd. Plymouth: Scarecrow Press.
- Kornbluh, Peter. 1987. *Nicaragua, the price of intervention : Reagan's wars against the Sandinistas*. Washington: Institute for Policy Studies.
- Křížová, Markéta. 2011. *Nikaragua*. Praha: Libri.

- Lentz, Harris M. 1994. *Heads of states and governments: a worldwide encyclopedia of over 2,300 leaders, 1945 through 1992*. Jefferson: McFarland.
- Leonard, Thomas M. 2006. *Encyclopedia of the Developing World*. New York: Routledge.
- Lindo-Fuentes, Héctor, Ching, Erik a Lara-Martínez, Rafael A. 2007. *Remembering a massacre in El Salvador : the Insurrection of 1932, Roque Dalton, and the politics of historical memory*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Livingstone, Grace. 2011. *Zadní dvorek Ameriky: Spojené státy a Latinská Amerika od Monroeovy doktríny po válku proti teroru*. Všeň: Grimmus.
- Locke, John. 1992. *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Svoboda.
- Machiavelli, Niccolò. 2007. *Vladař*. Praha: Argo.
- Manwaring, Max G., Prisk, Court, eds. 1988. *El Salvador at war : an oral history of conflict from the 1979 insurrection to the present*. Washington: National Defense University Press.
- Malley-Morrison, Kathleen, Mercurio, Andrea a Twose, Gabriel, eds. 2013. *International Handbook of Peace and Reconciliation*. New York: Springer.
- Mazzei, Julie. 2009. *Death Squads or Self-Defense Forces?: How Paramilitary Groups Emerge and Challenge Democracy in Latin America*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Miller, Nicola. 1989. *Soviet Relations with Latin America, 1959-1987*. New York: Cambridge University Press.
- Miranda, Roger a Ratliff, William. 1994. *The Civil War in Nicaragua: Inside the Sandinistas*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Moodie, Ellen. 2010. *El Salvador in the aftermath of peace : crime, uncertainty, and the transition to democracy*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Moreno, Dario. 1994. *The Struggle for Peace in Central America*. Gainesville: University Press of Florida.
- Morgenthau, Hans. 1993. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill.
- Morley, Morris H. 1994. *Washington, Somoza and the Sandinistas: Stage and Regime in US Policy Toward Nicaragua, 1969–1981*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moroni Bracamonte, José Angel a Spencer, David E. 1995. *Strategy and tactics of the Salvadoran FMLN guerrillas : last battle of the Cold War, blueprint for future conflicts*. Westport: Praeger Publishers.
- Morris, Kenneth E. 2010. *Unfinished Revolution: Daniel Ortega and Nicaragua's Struggle for Liberation*. Chicago: Chicago Review Press.
- Nálevka, Vladimír. 2000. *Světová politika ve 20. století I*. Praha: Aleš Skřivan ml.
- Navarro-Génie, Marco Aurélio. 2002. *Augusto "César" Sandino: Messiah of Light and Truth*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Nieto, Clara. 2003. *Masters of war : Latin America and United States aggression from the Cuban Revolution through the Clinton years*. New York: Seven Stories Press.
- Offutt, Stephen. 2015. *New centers of global evangelicalism in Latin America and Africa*. New York: Cambridge University Press.
- Palmer, Steven a Molina, Iván. 2004. *The Costa Rica Reader: History, Culture, Politics*. Durham: Duke University Press.
- Regan, Patrick M. 2000. *Civil Wars and Foreign Powers: Outside Intervention in Intrastate Conflict*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Riehecky, Janet. 2002. *Nicaragua*. Mankato: Capstone Press.
- Ryan, Paul. 2012. *The Making of Modern Liberalism*. Princeton: Princeton University Press.

- Sayre, Albert N. a Taylor, Gary C. 1951. *Ground-water Resources of the Republic of El Salvador, Central America*. Washington: Government Printing Office.
- Smith, Adam. 2002. *Bohatství národů: Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut.
- Smith, Christian. 1991. *The Emergence of Liberation Theology: Radical Religion and Social Movement Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Staten, Clifford L. 2010. *The History of Nicaragua*. Santa Barbara: Greenwood.
- Stedman, Stephen J., Rothchild, Donald a Cousens, Elisabeth M, eds. 2002. *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Stein, R. Conrad. 2008. *Cuban Missile Crisis: In the Shadow of Nuclear War*. Berkeley Heights: Enslow Publishers.
- Suchý, Petr. 2004. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Thúkýdidés. 1977. *Dějiny peloponéské války*. Praha: Odeon.
- United Nations. 1987. *Procedure for the Establishment of a Firm and Lasting Peace in Central America (Esquipulas II)*. Guatemala City: United Nations.
- United Nations. 1992. *Chapultepec Agreement*. Chapultepec: United Nations.
- Vanden, Harry E. a Prevost, Gary. 1993. *Democracy and Socialism in Sandinista Nicaragua*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Villiers Negroponte, Diana. 2012. *Seeking peace in El Salvador : the struggle to reconstruct a nation at the end of the Cold War*. New York: Palgrave Macmillan.
- Waisová, Šárka. 2009. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

- Waisová, Šárka. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Walter, Knut. 1993. *The Regime of Anastasio Somoza, 1936-1956*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill.
- Wesslau, Fredrik. 2013. *The Political Adviser's Handbook*. Folke Bernadotte Academy.
- Wiarda, Howard J, a Kline, Harvey F., eds. 2014. *Latin American politics and development*. Boulder: Westview Press.
- Wood, Elisabeth J. 2003. *Insurgent Collective Action and Civil War in El Salvador*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zimmermann, Matilde. 2000. *Sandinista: Carlos Fonseca and the Nicaraguan Revolution*. Durham: Duke University Press.

Prameny - elektronické zdroje

- BBC. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-15610242>.
- BBC. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-27568032>.